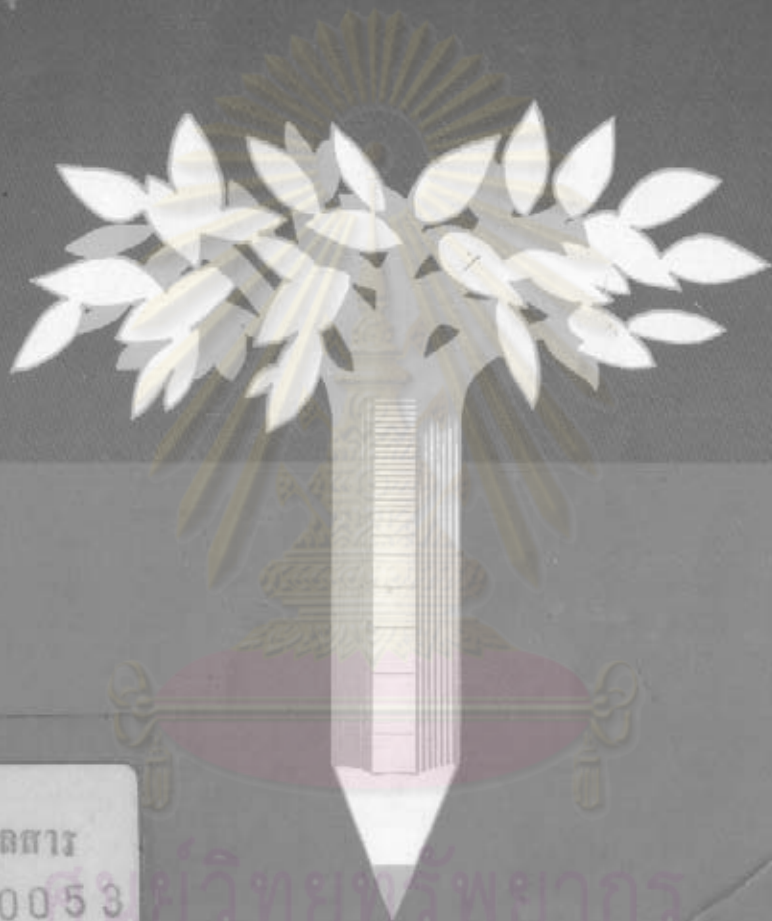

โครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

000053

สมเด็จพระบรมราชาชนก
กับการอุดมศึกษาของชาติ

นางเยาว์ กาญจนจारी

สมเด็จพระบรมราชชนก
กับ
การอุดมศึกษาของชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการพัฒนาวิชาชีพหอคอมพิวเตอร์ ภาควิชาคอมพิวเตอร์
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าวิจัยและ
เผยแพร่วิชาการทางการอุดมศึกษา และดำเนินงาน
การประชุมสัมมนา ผักกอกบวมเพื่อส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพหอคอมพิวเตอร์

คณะกรรมการดำเนินงานที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอาด
ศาสตราจารย์บังจักษ์ บุนนาค
อาจารย์ สำเริง นิลประคันธ์

ประธานและหัวหน้าโครงการ
รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูริย์ สันตารัตน์

คณะกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา ไชวโลกกุล
รองศาสตราจารย์ ดร. วาดลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา
รองศาสตราจารย์ ดร. ปัทม์ เมธาคุณวุฒิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประกอบ กุปรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธิตารัตน์ บุญนุษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วราภรณ์ บวรศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชาติ สันชนะเดชา

คณะกรรมการและเลขานุการ
รองศาสตราจารย์ ดร. พชรดี อชาอรัง

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางเตือนใจ พันธุ์ควน

สมเด็จพระบรมราชชนก
กับ
การอุดมศึกษาของชาติ

นางเยาว์ กาญจนจารี

ปาฐกถา ณ หอประชุมสวนรมีเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องในวโรกาส
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นองค์ประธาน
ในการบรรยายและการจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคุศลเชษฐภคินี พระบรมราชชนก
เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๓๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร

โครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา

ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมษายน ๒๕๓๒

เอกสารทางวิชาการ

ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์

สมเด็จพระบรมราชชนก

กับการอุดมศึกษาของชาติ

นางเยาว์ กาญจนจารี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ เมษายน ๒๕๓๒

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

ราคา ๒๐ บาท

รายได้สมทบทุนกองทุนพัฒนาวิชาชีพพหุอุดมศึกษา

ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ

ปก : ดนัย ชรรมจารุวัฒน์

จัดพิมพ์โดย : โครงการพัฒนาวิชาชีพพหุอุดมศึกษา

ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ

ถนนพญาไท สามย่าน กทม. ๑๐๓๓๐

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำโครงการ

สำหรับคนไทยโดยทั่ว ๆ ไป เมื่อเอ่ยพระนาม “สมเด็จพระราชบิดา” ก็จะนึกถึงพระกรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ต่อการแพทย์ไทย แต่สำหรับผู้สนใจทางการอุดมศึกษาแล้ว พระนามสมเด็จพระราชบิดาฯ ยังทรงพระคุณอันเอนกอนันต์แก่วงการอุดมศึกษาอีกด้วย จนอาจกล่าวได้ว่าที่การอุดมศึกษาของไทยพัฒนามาจนปัจจุบันนี้นั้นก็ด้วยพระกรุณายกจิรเริ่มของพระองค์ท่านเป็นหลัก

พระกรุณายกจิรที่สำคัญอย่างยิ่งอันเป็นรากฐานของการดำเนินงานต่อมา คือการที่พระองค์ท่านได้ทรงวางแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการอุดมศึกษา ไว้ให้กับวงการอุดมศึกษาอย่างสำคัญและชัดเจนประการหนึ่งว่า การอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยนั้น มีหน้าที่ “เสาะหาวิชา... มหาวิทยาลัยเป็นสมอต้นความคิดของชาติเป็นสถานเลี้ยง ‘คนดี’ ของชาติ” ซึ่งชี้ให้เห็นถึง *ความรู้* ต้องคู่กับ *คุณธรรม* เสมอ ทั้งยังมีได้กล่าวถึงพระดำริสำคัญอื่น ๆ อีกมากจนเกินกว่าจะกล่าวในช่วงสั้น ๆ ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากพระองค์ท่านจะได้ ทรงวางแนวพระราชดำริ แล้วยัง
ได้ ทรงวางแนวปฏิบัติ ไว้เป็นแบบอย่างของการอุดมศึกษาที่เหมาะสม
หลายประการด้วยกัน อีกด้วย ที่สำคัญที่สุดก็คือทรงเห็นว่าครูนั้นเป็น
บุคคลที่สำคัญที่สุดของสถาบันการศึกษา พระองค์ท่านจึงได้ทรง
ประพาศเป็นครูตัวอย่างให้เห็น และทรงวางแนวทางสร้างอาจารย์ของ
มหาวิทยาลัยไทยขึ้นเพื่อรับช่วงนักวิชาการต่างประเทศ พร้อมทั้ง
ประทานราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้อาจารย์ทำการค้นคว้าวิจัย “เสาะหา
วิชา” ขึ้นในประเทศเองด้วย เพื่อให้ วิชาการในระดับสากล ได้
เชื่อมโยงกับ ความรู้ของไทย เราเอง และสร้างวิชาการขึ้นเองใน
ประเทศ อันนำมาซึ่งคุณค่ามหาศาลกับประชาชนไทยโดยส่วนรวมซึ่ง
วิธีการเช่นนี้ได้เป็นแบบอย่างให้แก่มหาวิทยาลัยในระยะหลัง ๆ ได้ถือ
ปฏิบัติต่อมาอย่างกว้างขวางทั้งของไทยเราเองและในระบับนานาชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้วยเหตุนี้เองแนวพระดำริและแนวพระกรณียกิจของพระองค์ท่านจึงเป็นเสมือน “ขุมวิชา” ทางการอุดมศึกษาอันยิ่งใหญ่ ที่นักการอุดมศึกษาในรุ่นหลังจะได้ศึกษาอย่างกว้างขวาง จริงจัง และสอดคล้องกับสังคมไทยเราเองเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ โครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงมีความยินดีและภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่อาจารย์นงเยาว์ กาญจนจารี ได้อนุญาตให้จัดพิมพ์ปาฐกถา “สมเด็จพระบรมราชชนกกับการอุดมศึกษาของชาติ” ของท่านขึ้นเผยแพร่ได้ ซึ่งโครงการฯ ขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ของท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

โครงการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะทำให้เกิดความสนใจและความเข้าใจกิจการอุดมศึกษาของไทยได้มากขึ้น และหากจะก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่ดียิ่งและเหมาะสมขึ้นแก่มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ของไทยชนบ้างแม้เพียงเล็กน้อยแล้ว ก็ขอน้อมถวายเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูแก่ผู้ที่ต่อพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่เปรียบประดุจ “มหาสมุทรแห่งความกรุณา” ที่มีต่อวงการอุดมศึกษาและประชาชนชาวไทย อย่างชนิดที่ไม่มีวันจะตอบแทนให้หมดสิ้นได้

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์

ประธานคณะกรรมการอำนวยการ
โครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำของผู้เขียน

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่เป็น อย่างยิ่ง ที่ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีความสนใจในปาฐกถา เรื่อง สมเด็จพระบรมราชชนกกับการอุดมศึกษาของชาติและได้ขออนุญาต ข้าพเจ้าพิมพ์เผยแพร่เป็น ตำราและเอกสารทางวิชาการของภาควิชา

เมื่อข้าพเจ้าได้ทบทวนปาฐกถานี้อีกครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้ามีความคิดเกิดขึ้นมาใหม่ว่า หากข้าพเจ้าใช้ชื่อปาฐกถานี้ว่า สมเด็จพระบรมราชชนกกับแผนพัฒนาการอุดมศึกษาฉบับแรกของประเทศ แล้ว น่าจะเหมาะสมกว่า เพราะประการที่หนึ่งนั้นพระกรณียกิจของ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรออกุศลเชษฐวิกรมพระบรมราชชนกเกี่ยวกับการ อุดมศึกษาของชาตินั้นยังมีเรื่องอื่นอีกมาก ประการที่สอง ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่าพระดำริฯ ที่ทรงไว้เกี่ยวกับเรื่องการจัดมหาวิทยาลัย ใน บ้านเมืองของเรา นี้ เปรียบได้กับแผนพัฒนาการอุดมศึกษาของชาติ ฉบับแรกอย่างไม่ต้องสงสัยแม้ว่าจะเป็นแต่เพียงพระดำริฯ ที่จับใจ ข้าพเจ้ามาเป็นเวลานานนับแต่ได้ทราบมาประมาณยี่สิบปี เมื่อได้มี โอกาสเผยแพร่ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้บุคคลอื่นโดยเฉพาะในวงการ ศึกษาได้รับทราบ ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีเป็นพิเศษ แต่เนื่องจาก ข้าพเจ้าได้แสดงปาฐกถานี้ ในหัวข้อเดิมซึ่งมีความหมายกว้างขวาง กว่าไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงเห็นควรที่จะคงชื่อปาฐกถานี้ไว้เช่นเดิม

หากจะมีประโยชน์ใดเกิดขึ้นจากปาฐกถานี้ ข้าพเจ้าขอให้
อานิสงส์นเป็นกุศโลบายให้การศึกษาของเราก้าวหน้ารุ่งเรือง เป็นเครื่อง
มีอันชอบที่จะทำให้อุณหภูมิมืดและมีปัญญาอันเจียบแหลมเพื่อนำตน
ครอบครัวและบ้านเมืองให้เจริญรุ่มเย็นเป็นสุขถ้วนหน้ากันในภายภาค
หน้า

นางเยาว์ กาญจนจรัส

๑๗ เมษายน ๒๕๓๒

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมเด็จพระบรมราชชนก
กับ
การอุดมศึกษาของชาติ

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอประทานกราบทูลทราบฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า นางนงเยาว์ กาญจนจารี ขอพระราชทาน พระวโรกาสบรรยาย เรื่อง สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรยศจิตติวิกรม พระบรมราชชนก กับ การอุดมศึกษาของชาติ หน้าพระที่นั่ง แก้วที่ประชุม ณ ที่นี้ และขอพระราชทานพระอนุญาตไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน ที่ จักบรรยายโดยไม่ต้องใช้ราชาศัพท์แทนท้าวข้าพระพุทธเจ้า และใช้ศัพท์ ภาษาอังกฤษเท่าที่จำเป็น เพื่อประกอบการบรรยายเปรียบเทียบ ควร มิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา

ท่านอธิการบดี ท่านคณบดี คณาจารย์ และท่านผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน

ดิฉันรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ จัดกิจกรรมพิเศษเพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ พระกรณียกิจ และพระคำไว้ในสมเด็จพระบรมราชชนก ในส่วนที่เกี่ยวกับการ อุดมศึกษาของชาติ และได้ให้เกียรติเชิญดิฉันมีส่วนร่วมในโอกาส สำคัญนี้ ดิฉันจึงขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

การบรรยายตามหัวข้อที่กำหนดในวันนี้ มีรากฐานสำคัญ ส่วนใหญ่มาจากรายงานสองฉบับ ที่สมเด็จพระบรมราชชนกได้ทรง เสนอไว้ต่อรัฐบาลเมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว ซึ่งรายงานทั้งสองฉบับนี้มีผู้เรียก

เป็นชื่อรวมว่า “บันทึกพระคำวโรวาทิจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยของสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์” ซึ่งคิดนี้จะขอเรียกโดยย่อว่า “บันทึกพระคำวโรวาทิ” เมื่ออ้างอิงถึงในการบรรยายครั้งนั้น

คิดันได้มีโอกาสอ่านบันทึกพระคำวโรวาทิ เมื่อสำนักงานเลขาธิการจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยได้อนุญาตให้เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ในการสัมมนามหาวิทยาลัยครั้งที่ ๒ ซึ่งมหาวิทยาลัยรัฐที่มีอยู่ในขณะนั้น สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีและสำนักงานสภาพการศึกษาแห่งชาติ ได้ร่วมมือกันจัดคนที่สวางคินวาส จังหวัดสมุทรปราการ มีผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยระดับสูงและคณาจารย์ทั้งหมดเกือบ ๑๐๐ คน

ในปัจจุบันนี้ มีผู้ที่เข้าใจความหมายของคำว่า “มหาวิทยาลัย” และ “อุดมศึกษา” อย่างซัดเจนซนมาก แต่ความมหัศจรรย์ใจที่เกิดขึ้นแก่คิดันนั้นอยู่ที่ว่า ความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างซัดเจนปรากฏอยู่เมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว ในบันทึกพระคำวโรวาทิฯ ดังกล่าว แต่คนรุ่นหลังเพิ่งหยิบยกมาอภิปรายกันอย่างจริงจังเกือบ ๔๐ ปีหลังจากนั้น เมื่อเริ่มมีการจัดประชุมสัมมนาถึงปัญหาค้ำต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๐ โดยเริ่มจากการสัมมนาที่จัดโดยคณะรัฐศาสตร์

* ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแต่งตั้งกรรมการดำรงการแห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยซัดเจนซน ซึ่งคณะกรรมการซัดเจนได้พิจารณาปัญหาของมหาวิทยาลัย และอ้างอิงถึงบันทึกพระคำวโรวาทิฯ อยู่บ้าง แต่การพิจารณาในเรื่องนี้ก็จำกัดอยู่ในคณะกรรมการเพียง ๕ ท่าน

จุฬาฯ ตามมาโดยการจัดของสำนักงานเสนาธิการศึกษาแห่งชาติ และ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ขึ้นสังกัดอยู่ใน
ขณะนั้น ที่เป็นหลักฐานอยู่เห็นได้จากบันทึกความเห็นหลากหลายใน
ที่ประชุม และจากบทความที่มีคุณค่าจำนวนมากน้อย เขียนโดยนัก
วิชาการทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยขณะนั้น ซึ่งมีเนื้อหาเจาะลึกเพื่อ
แสดงปัญหาของมหาวิทยาลัยเรา ความพยายามที่จะแก้ปัญหาและการ
เสนอหนทางแก้ไขในปัญหาต่าง ๆ ที่สมเด็จฯ พระบรมราชชนกได้ทรง
ตั้งไว้บ้าง ทรงเสนอหนทางแก้ไขไว้บ้างเมื่อ ๔๐ ปีก่อนหน้านั้น

ดิฉันยังบังเกิดความรู้สึกว้า ว้างที่ดิฉันได้เรียนรู้เกี่ยวกับ
ความคิดหรือปรัชญาและหลักการการจัดการศึกษามหาวิทยาลัย เมื่อ
ดิฉันได้มีโอกาสไปศึกษาเรื่องนี้ในต่างประเทศนั้น มีหลักการอยู่แล้ว
ทั้งสิ้น ในบันทึกพระดำริฯ ซึ่งมีความยาวเพียงไม่กี่หน้าที่สมเด็จ
พระมหิตลาธิเบศรออกุศลยเลขวิกรม พระบรมราชชนกได้ทรงไว้ และ
เมื่อได้พยายามค้นคว้าหาหนังสือและเอกสารจกหมายเหตุต่าง ๆ ก่อนที่
จะมีพระบรมราชโองการ ประกาศประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการ
พลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาล
งกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ เพื่อจะหา
คว้า ได้เคยมีการศึกษากันอย่างจริงจังว่า ปรัชญาและการจัดการศึกษาชั้น
สูงสุดเป็นมหาวิทยาลัยของประเทศให้เป็นอย่างไรนั้น ได้มีมาบ้างแล้ว
หรือไม่ ก็ได้พบว่าเคยมีผู้ปรารถนาว่าเมื่อไรเมืองไทยจะมีมหาวิทยาลัยมา

ตั้งแต่ ๑๐๐ กว่าปีที่แล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘^๒ และในรัชกาลที่ ๕ ก็ได้มีความดำริที่จะทรงคนโกสินทร์สกุลวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย แต่ก็ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตามก็ได้มีผู้เสนอความคิดอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน เช่นที่ปรากฏในบันทึกพระคำริฯ นี้ บันทึกพระคำริฯ นี้ จึงอาจเป็นแผนพัฒนาการอุดมศึกษาระดับแรกของเรา และเป็นแผนที่เน้นการอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะ

ท่านจะสังเกตได้ว่า ถัดนั้นใคร่ขอให้ชื่อบันทึกพระคำริฯ นี้เสียใหม่ว่าเป็นแผนพัฒนาการอุดมศึกษาของชาติ ทั้งนี้ที่หัวข้อเอกสารเขียนไว้ว่า บันทึกพระคำริฯ เรื่อง *จัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* ของสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงสงขลานครินทร์ เพราะคิดกันว่าหัวข้อเอกสารดังกล่าวเป็นหัวข้อที่เจ้าหน้าที่ผู้เก็บบันทึกพระคำริฯ นี้เป็นผู้เขียนขึ้นเป็นชื่อของแผนที่เก็บเอกสารนี้ ดังจะสังเกตได้จากการออกพระนาม "สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ" ซึ่งเป็นพระอิสริยยศในครั้งรัชกาลที่ ๗ ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งนั้นในพระหัตถ์เลขานำรายงานและความเห็นของพระองค์ท่านทั้งหมด ปรากฏชื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพียงสองครั้ง และยิ่งทรงจงใจที่จะใส่คำว่า *มหาวิทยาลัย* หลังพระนามไว้ในเครื่องหมายอัญญาประกาศแทบทุกแห่ง เมื่อทรงหมายถึงสถาบันที่ขณะนั้นเข้าใจกันว่าเป็นมหาวิทยาลัยของไทยเรา

^๒ วิจิตร ศรีสุขานันท์, หลักการอุดมศึกษา, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๑๘, น. ๑๕

^๓ ศ. ศิวรักษ์, ทิศทางใหม่สำหรับมหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เกสดีไทย, ๒๕๓๐, น. ๓๑-๓๒

การให้ชื่อเอกสารบันทึกพระคำริ ฯ ดังนั้นหาได้ผิดไม่ เพราะขณะนั้นเรามีแต่เพียงจุฬาลงกรณ์ “มหาวิทยาลัย” สังกัดกรม มหาวิทยาลัย กระทรวงธรรมการ ซึ่งเป็นกรมที่เคยทรงบัญชาการใน หน้าที่อธิบดีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ระยะสั้น ๆ เพียงแห่งเดียว

ในบันทึกพระคำริ ฯ นั้น ได้ทรงแจกแจงให้เห็นลักษณะ ของการอุดมศึกษาเทียบกับการศึกษาสามัญระดับก่อนหน้า และลักษณะ ของสถาบันอุดมศึกษาที่ควรเรียกว่า มหาวิทยาลัย ซึ่งถึงแม้จะมีได้ทรง แยกหัวข้อไว้เป็นกลุ่มโดยชัดเจน แต่ในเนื้อหาที่ทรงไว้ นั้น ดิฉัน วิเคราะห์ดูแล้วมีความเห็นว่า ได้ทรงตั้งปัญหาตามกรอบคลุมถึงหัวข้อ สำคัญทุกประเด็นที่ผู้ บริหารการอุดมศึกษาของชาติและมหาวิทยาลัย ควรพิจารณาเป็นอย่างยิ่งเพื่อหาคำตอบหรือแนวทางเป็นเป้าหมาย ก่อน ที่จะตัดสินใจดำเนินการหรือจัดมหาวิทยาลัยอย่างไร ดังที่ดิฉันจักได้ พยายามหยิบยกหัวข้อสำคัญ ๆ มาแสดงให้เห็นว่า เหตุใดดิฉันจึงเห็นว่า พระคำริ ฯ นี้เป็น แผนพัฒนาการอุดมศึกษาของชาติ

บันทึกพระคำริ ฯ ดังกล่าวแบ่งเป็น ๒ ส่วนสำคัญ นำด้วย พระหัตถเลขา นำส่งรายงานที่แสดงถึงพระเจตนารมณ์ที่ทรงเตือนรัฐบาล ในครั้งกระนั้นให้ทบทวนเรื่องการจัดมหาวิทยาลัยด้วย การสำรวจการ ศึกษาเพื่อประกอบพระบรมราโชบายเรื่องการจัดมหาวิทยาลัย เสีย ก่อนว่าจะก้มหรือไม่ และผลการสำรวจอาจทำให้ต้องคัดสนใจุบเล็ก

จุฬาลงกรณ์ “มหาวิทยาลัย” ซึ่งตั้งมาแล้วก็ได้ ในขณะเดียวกันอาจ
ทรงคิดว่าเมื่อรัฐบาลประกาศตั้งจุฬฯ เป็น “มหาวิทยาลัย” ไปแล้วก็
คงจะยุบได้ยาก จึงได้ทรงเสนอรายงานฉบับที่สอง เรื่อง *โครงการ
มหาวิทยาลัย* ซึ่งทรงแนะนำว่า หากรัฐบาลจะมีมหาวิทยาลัยให้ได้แล้ว
ควรจะจัดมหาวิทยาลัยอย่างไร

ในรายงานฉบับแรกนั้น ก่อนอื่นทรงชี้ให้เห็นความมุ่งหมาย
ของการศึกษาแต่ละระดับด้วยพระอรธธาธิบายที่เป็นด้วยคำที่กะทัดรัด
แต่สมบูรณ์และน่าประทับใจยิ่ง เมื่อทรงไว้ว่าประถมศึกษามีความ
มุ่งหมายให้ราษฎร “... ทำมาหากินได้ ... สดวกแก่การปกครอง
เป็นคณาคมความคิด ... มีความรู้สึกสิทธิและหน้าที่ของการเป็นพล-
เมือง เพื่อเตรียมตัวรับผิดชอบในการปกครองบ้านเมืองในท้องถิ่น หรือ
ทั่วไปตามส่วน”^๔ มัธยมศึกษาเพื่อ “... เตรียมผู้ที่เรียนวิชาสามัญ
หรือศิลปวิทยาศาสตร์ ต่อไป”^๕ ส่วนอุดมศึกษานั้น “... เพื่อตั้งตน
เป็นผู้นำความคิดราษฎรและทำกิจการต่าง ๆ เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือรับ
ตำแหน่งรับผิดชอบอันสูง”^๖

^๔ สดขลานครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากนิษฐาธิราชเจ้า กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิต, “รายงาน
ความเห็นในโครงการสำรวจการศึกษาฯ เรื่อง การตั้งมหาวิทยาลัย” ใน รายงานการ
สัมมนา มหาวิทยาลัยครั้งที่ ๒ : การบริหารงานมหาวิทยาลัย, พระนคร : โรงพิมพ์
สังคมาศสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๐, น. ๔๒

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

จะเห็นได้ว่า ทรงปูพื้นฐานให้เข้าใจเสียก่อนว่า รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะจัดการศึกษาให้ราษฎรได้รับการศึกษา อย่างที่นักวางแผนการศึกษารุ่นใหม่เรียกกันว่าเป็น *กำลังคนระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง* นั้นเอง

ต่อจากนั้นจึงทรงอธิบายว่า อุดมศึกษาคืออะไร โดยทรงแยกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม "วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์" และกลุ่ม "อาชีพศึกษา" ซึ่งพระอรรถาธิบายในเรื่องนี้ แม้จะทรงไว้เพียง ๖ บรรทัด ก็แสดงให้เห็นว่าทรงทราบและเข้าใจพระทัยเป็นอย่างดีว่า มหาวิทยาลัยในโลกมีกำเนิดและพัฒนาการมาอย่างไร แม้จะมีได้ทรงระบุชื่อมหาวิทยาลัยรุ่นแรกของโลก เช่น มหาวิทยาลัยซาเลโอโน มหาวิทยาลัยโบโลญญา หรือมหาวิทยาลัยปารีส เป็นต้น^๗

หลังจากนั้นจึงได้ทรงชี้ให้เห็นว่า อุดมศึกษาซึ่งไม่ใช่มหาวิทยาลัยของเรานั้นมีอยู่แล้วในลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม ในทางโลกนั้นก็เป็นที่โรงเรียนสังกัดกระทรวงต่าง ๆ เช่น โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือ หรือจุฬาลงกรณ์ "มหาวิทยาลัย" ของกระทรวงธรรมการ หรือถึงมิได้เป็นโรงเรียนก็มีการฝึกฝนผู้ทำการเป็นผู้เชี่ยวชาญในงาน เช่น กรมรักษาสัตว์น้ำ กรมแยกธาตุ หรือแม้แต่สถานกาชาดที่สอนทางวิทยาศาสตร์และพยาบาล ทางพระศาสนา เช่น มหามกุฏวิทยาลัย และโรงเรียนนาฬิกของพระอารามต่าง ๆ และสุดท้าย

^๗ ศ. ศิวรักษ์, อ้างแล้ว, น. ๑๘-๓๐

คือ การส่งนักเรียนออกไปเรียน ณ ต่างประเทศ ที่สำคัญคือข้อความ
ที่ทรงสรุปว่า “มหาวิทยาลัยอย่างที่นานาประเทศเข้าใจกันนั้น ยังไม่มี
ในประเทศไทย เราใช้มหาวิทยาลัยต่างประเทศเป็นส่วนนั้นของการ
อุดมศึกษาของเรา”^๘

สิ่งที่น่าสังเกต คือ บันทึกพระดำริฯ นี้ทรงไว้ใน พ.ศ. ๒๔๗๑
หลังประกาศประกิชฐานฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้วถึง ๑๒ ปี
เหตุใดจึงมีพระมติดังนี้ จะเห็นได้โดยชัดจากพระอรรถาธิบายถึงหน้าที่
ของมหาวิทยาลัยว่า แตกต่างจากสถาบันการศึกษาอื่นตรงที่มหาวิทยาลัย
ต้องทำงานวิจัย เพื่อเอาความรู้อันได้จากการวิจัยไปสอน สถาบันการ
ศึกษาที่สอนเท่านั้น หาใช้มหาวิทยาลัยไม่ ดังที่ทรงระบุโดยลำคับว่า
มหาวิทยาลัยมีกิจใน

“๑. การเสาะหาวิชา หรือเปิดโอกาสให้กุลบุตรได้เรียน
ทำการเสาะหาวิชา เลี้ยงดูทำนุบำรุงนักปราชญ์ผู้สามารถเสาะหาวิชา
และใช้ผลอันนั้นมาสอนกุลบุตรได้ เป็นกิจสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเป็นสมอองคั่นความคิดของชาติ เป็นสถานเลี้ยง ‘คนดี’
ของชาติ

๒. ผลของการเสาะหาวิชานี้ ต้องเอามาวางแผน
สำหรับความประพฤติของชาติ ทั้งในทางธรรมะและวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเป็นหลักตัวอย่างการเป็นเครื่องวัด เป็นที่เก็บรวบรวม

^๘ ตงขดานควินทร. อ้างแล้ว น. ๔๓

และจำหน่ายเผยแผ่ความกตัญญูของชาติของเราเอง และช่วยทำการติดต่อกับคณะที่มีหน้าที่คล้ายกันของนานาชาติ

๓. มหาวิทยาลัยมีกิจสอนกุลบุตร ศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้มาเรียนมีความรู้กว้างขวาง เห็นเหตุไถ่ไถล และใช้ความคิดที่โต้แย้งเกิดขึ้นด้วยการเรียนเป็นผลประโยชน์แก่คณะ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยอาจจะตั้งโรงเรียนฝึกฝนวิชาชีพบางชนิดที่ต้งมีพื้นศิลปวิทยาศาสตร์

๔. มหาวิทยาลัยมีกิจสอบไล่กุลบุตร เพื่อวัดความรู้ความสามารถ และรับรองเป็นพยานโดยการให้ปริญญาแก่ผู้ที่สมควร

ตามที่ไต่กล่าวมาแล้วนี้ กิจการของมหาวิทยาลัยมีหัวข้อ ๔ ประการนี้ ในประเทศสยามมิได้รวมอยู่ในคณะ "มหาวิทยาลัย" แท้จริง "มหาวิทยาลัย" ทำแต่การสอนเท่านั้น...^๕

ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทรงเสนอให้รัฐบาลทบทวน การตั้งหรือ การจัดมหาวิทยาลัยในบ้านเมืองอีกวาระหนึ่งด้วยการสำรวจ ตรงกับวิธีที่นักวางแผนการศึกษาปัจจุบันเรียกว่าการทำ Feasibility Study และคำถามที่ทรงตั้งเป็นแนวการสำรวจนั้น เป็นคำถามการวางแผน มหาวิทยาลัยที่ใช้ตามกันอยู่ตลอดมาสำหรับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ และเป็นคำถามที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษาของชาติจะนำไปพิจารณาใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย

^๕ สงฆธานศรีจันทร์, อ้างแล้ว, น. ๔๔

ประการแรก ทรงให้ความสำคัญแก่การพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมของบ้านเมืองและสถาบันการศึกษาที่มีอยู่ขณะนั้นว่าจะเอื้อต่อการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยได้เพียงใด ดังที่ทรงตั้งคำถามในชั้นต้นไว้ว่า

“แผนก ๑ ปัญหาทั่วไป เช่น

ก. การทำมาหากินของราษฎรเป็นอย่างไร การอุดมศึกษาและวิชาชีพศึกษาโดยเฉพาะจะให้ประโยชน์แก่ราษฎรอย่างไร ได้บ้าง และควรรวมกำลังทำในวิชาใด เพื่อจะได้ผลแก่หมู่มากหรือหมู่สำคัญ

ข. ... ปฐมและมัธยมศึกษามีเพียงใด และส่วนไหนจะเป็นพื้นแก่การอุดมศึกษาได้บ้าง

ค. คณะอุดมศึกษามีอยู่แล้ว จะช่วยหรือจะกีดแก่การมีมหาวิทยาลัยอย่างใด จะมีการแก้ไขรวบรวม หรือแบ่งหน้าที่กันอย่างไร”^{๑๐}

สิ่งที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่ง คือ การที่ได้ทรงปรารภถึงเรื่องการลงทุนทางด้านการศึกษา หรือที่นักการศึกษาสมัยใหม่เรียกกันว่า Education Investment หรือ Economics of Education และเป็นประเด็นสำคัญที่เพิ่งจะได้รับการหยิบยกมาพิจารณาเป็นศาสตร์สำคัญเรื่องหนึ่งในเรื่องการวางแผนการศึกษาเมื่อประมาณ ๒๐ ปีที่แล้วมานี้ในบ้านเรา และเป็นเรื่องที่ทวีความสำคัญมาจนทุกวันนี้ ดังบางส่วนของทรงเขียนไว้ว่า

^{๑๐} ตงขถานควินทร์. อ้างแล้ว. น. ๔๕

“แผนก ๒ บัญชาเศรษฐกิจแห่งอุดมศึกษา

ก. รายได้ของประเทศสยามทั้งประเทศ จะมีพอที่จะทำการ
อุดมศึกษาชนิดใด

ข. รายจ่ายประเทศส่วนใดตกเป็นประโยชน์แก่อุดมศึกษา

ค. รัฐบาลใช้เงินค่าศึกษาเท่าใด และในรายจ่ายนั้นตกเป็น
ประโยชน์แก่อุดมศึกษาเท่าใด...”^{๑๑}

และยังได้ทรงแนะนำให้ประเมินเสียก่อนว่าการ อุดมศึกษา
และการมหาวิทยาลัยทั้งที่ปรากฏอยู่เมื่อ ๖๐ ปีที่แล้วนั้น มีสภาพหรือ
ประสิทธิภาพเช่นไร ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้บริหาร
การศึกษาไม่ควรละเลยเมื่อวางแผนโครงการสำคัญสำหรับอนาคต ซึ่ง
จะต้องวางรากฐานจากปัจจุบันอย่างเล็งไม่ได้ ทั้งนี้ทรงตั้งคำถามไว้ว่า

“ก. คณะอุดมศึกษาที่มีอยู่ในประเทศเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร
บ้าง มีปดลชี้อย่างไร ค่าใช้จ่ายสมกับผลที่ได้หรือไม่

ข. การเปรียบเทียบผลประโยชน์และเงินที่เสียไป คิดเฉลี่ย
จำนวนผู้เรียน

ค. บุคคลชนิดใดเป็นผู้มาเรียนอุดมศึกษา และเมื่อเรียน
เสร็จแล้วได้เพิ่มราคาทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางจรรยา ทาง
ราชการ ทางสุขภาพอนามัยอย่างไรบ้าง

ง. วิธีส่งนักเรียน ไปต่างประเทศ มีส่วนและมีผลผกผันที่
ได้รับอุดมศึกษาในประเทศสยามอย่างไรบ้าง”^{๑๒}

^{๑๑} เห่งอ้าง. น. ๔๔

^{๑๒} เห่งอ้าง. น. ๔๕

ในการที่ทรงเสนอให้รัฐบาลรับ *โครงการสำรวจการศึกษา* นั้น ทรงหวังว่าจะได้รับคำตอบเพื่อการตัดสินใจในระดับนโยบายว่า เราควรทำการอุดมศึกษาวิศโคบ้าง ควรใช้วิธีตั้งมหาวิทยาลัยหรือไม่ หากสมควรโครงการควรเป็นอย่างไร ควรมีหลักสูตรถึงระดับไหน มหาวิทยาลัยที่ตั้งจะมีความสัมพันธ์กับสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่แล้วในบ้านเมืองอย่างไร และหากจะตั้งควรจะตั้งเมื่อใด การลงทุนเมื่อแรกตั้งและค่าใช้จ่ายที่ตามมา และวิธีการหาค่าใช้จ่ายจะทำได้อย่างไร สถาบันที่เรียกกันว่ามหาวิทยาลัยที่มีอยู่แล้วจะเป็นฐานได้เพียงใด ซึ่งคำถามเหล่านี้โดยสรุปแล้วก็คือ การหาคำตอบว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร เกิดผลกระทบอะไร ควรทำเมื่อไหร่ ทำแล้วรักษาและส่งเสริมให้ก้าวหน้าอย่างไรนั่นเอง

นอกจากนี้ยังทรงคิดต่อเนื่องไปถึง *วิธีดำเนินการสำรวจ* ว่าจะต้องดำเนินการบนฐานที่กว้าง เพราะมหาวิทยาลัยเป็น "... กิจของชาติ ไม่ใช่กิจของกระทรวงหนึ่งกระทรวงใดโดยเฉพาะ ..." ดังนั้น จึงควรตั้งสภาสำรวจโดยมีผู้แทนกระทรวงต่างๆ มาร่วมปรึกษาเป็นกิจการของรัฐบาลรวมกัน ไม่ใช่เฉพาะเรื่องนี้ "... จะเกี่ยวกับกระทรวงธรรมการโดยเฉพาะ เพราะ 'มหาวิทยาลัย' บังเอินตกไปอยู่ในใต้ความปกครองกระทรวงนี้" ^{๕๑}

^{๕๑} สังขตานครินทร์. อ้างแล้ว. น. ๕๐

^{๕๒} สังขตานครินทร์. อ้างแล้ว. น. ๔๖

พระคำริ้ว ดังกล่าวข้างต้น ตลอดจนเหตุผลที่ทรงแสวงสืบ
 ต่อให้รัฐบาลหาผู้เชี่ยวชาญในการศึกษามาจากต่างประเทศนั้น แม้ว่าจะ
 เป็นเพียงตัวอย่างเพียงเล็กน้อย แต่ที่น่าสนใจยิ่งก็ในแง่ที่ว่าทำกับได้
 ทรงจะต้องประเด็นที่เกี่ยวกับบริหารการศึกษาสมัยใหม่เริ่มให้ความสนใจ
 อย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้จนถึงบัดนี้ คือเรื่องปัญหาการเมืองกับการ
 พัฒนาการศึกษา (Politics and Education Development)^{๕๔} เพราะ
 เป็นที่ประจักษ์กันแล้วว่า อำนาจของบุคคลก็ตาม ของสถาบันก็ตาม
 มีผลต่อการตัดสินใจในการพัฒนาของสถาบันอย่างสำคัญ ดังที่ทรงไว้ว่า

“... ถ้าจะเลือกผู้เชี่ยวชาญจากกระทรวงใดก็ตาม ยังจะเป็น
 ที่สงสัยได้ว่าผู้นั้นจะเอาใจช่วยกระทรวงของตน . . . เพื่อตัด Vested
 interest . . . จะเป็นคนกลางจริง . . . เมื่อเสร็จการแล้ว . . . เป็นชาติไป
 ไม่หมายพึ่งผู้ใดในประเทศสยาม ย่อมจะทำให้ผู้นั้นกล่าวพูดบางอย่าง
 โดยไม่ต้องคิดเกรงใจหรือนึกถึงการภายหลัง”^{๕๕}

หลายท่านในทีนี้คงระลึกได้ว่า ที่จริงแล้วได้มีความพยายาม
 ที่จะแก้ปัญหาโดยการตั้งสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๙
 ซึ่งต่อมากลายเป็นสภาการศึกษาแห่งชาติใน พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อพิจารณา

^{๕๔} ผู้ที่สนใจในประเด็นนี้ ดู เชนท์ จามริก, การเมืองกับการศึกษาของ
 ไทย, พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖, และ ประจวบ คูประดิษฐ์
 (บรรณาธิการ), ความเป็นผู้นำ เบ้าหมายและอำนาจในสถาบันอุดมศึกษา,
 คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ, ๒๕๓๐.

^{๕๕} สงฆานนครินทร์, อ้างแล้ว, น. ๔๖-๔๗

ดูตัวบุคคลผู้ที่รัฐบาลแต่งตั้งมาเป็นกรรมการจำนวนไม่น้อย จะเห็นได้ว่าเป็นแหล่งรวมรัฐมนตรี หรือผู้แทนกระทรวงระดับสูงผู้เกี่ยวข้องกับงานสำคัญของประเทศทุกด้าน ที่จะมา ให้ ข้อมูลความต้องการกำลังคนระดับสูงด้านต่าง ๆ ของประเทศ เป็นแหล่งที่น่าจะมาร่วมกันแก้ปัญหา การอุดมศึกษาสำหรับอนาคตของชาติอย่างมีเป้าหมาย ได้ เข้าเฝ้ากับ พระตำริ ฯ ที่ทรงประสงค์จะเห็นการดำเนินงานมหาวิทยาลัยเป็นกิจของชาติ โดยส่วนรวม

ดิฉันขอกลับมายังประเด็นพระตำริ ฯ ต่อไปว่า ยังทรงคิดละเอียดต่อไปอีกถึงเรื่อง *วิธีหาผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง การหาเงินทุนมา ดำเนินการสำรวจ และ กำหนดเวลาในการสำรวจ และแม่แต่การวางแผนว่ารายงานการสำรวจที่ผู้เชี่ยวชาญจะเสนอนั้น ต้องครอบคลุมถึง ประเด็นสำคัญต่าง ๆ ให้ครบถ้วนกระบวนความที่จะทำให้รัฐบาลตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล โดยในการรายงานนั้น ควรจะให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะได้พอสมควรในเรื่องสำคัญ ๆ อาทิ เรื่องกรอบงบประมาณ (Financing) ประเภทของมหาวิทยาลัยที่ควรจะดำเนินการ (Type of University) ระดับและมาตรฐานของหลักสูตร (Level of Curriculum and Standard) ระเบียบการปกครองของมหาวิทยาลัย (University Administration) ระเบียบการให้ปริญญา ฯลฯ ซึ่งทุกเรื่องสัมพันธ์กัน ทั้งลูกโซ่ จะพิจารณาแต่เพียงประเด็นหนึ่งประเด็นใดหาได้ไม่*

ที่น่าสังเกตอีกเรื่องหนึ่ง คือ ทรงเตือนให้รัฐบาลในครั้ง
กระนั้นนึกถึงความซ้ำซ้อนกับการจัดอุดมศึกษาที่ทำกันอยู่แล้วใน
กระทรวงต่าง ๆ ความซ้ำซ้อนระหว่างภาคราชการและภาคเอกชนซึ่ง
ทรงเรียกว่า เซลล์ศักดิ์ชนอุดมศึกษา หรือแม้แต่กับการส่งนักเรียนไป
ต่างประเทศที่เคยดำเนินอยู่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ฟังดูแล้วราวกับเป็นเรื่อง
ปัญหาปัจจุบัน มิใช่ปัญหาที่ทรงเตือนไว้ล่วงหน้าเมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว

ในประเด็นสุดท้ายของรายงานฉบับแรกนี้ ทรงเน้นอีกครั้ง
ให้รัฐบาลแลเห็นความสำคัญในการทำสำรวจว่า เป็นสิ่งที่จะมีประโยชน์
แน่ ถึงแม้ว่าผลการสำรวจจะออกมาอย่างไรก็ตาม เพราะ

“... ถึงแม้ว่าเราจะไม่สามารถทำตามคำแนะนำของสำรวจ
อันนี้ ความรู้ว่ามีปีที่ได้ทำการสำรวจนี้ มีการอุดมศึกษาอย่างไรบ้าง
จะเป็นประโยชน์สำหรับเมื่ออีกสิบปีข้างหน้าเราจะทำสำรวจอีกทีหนึ่งก็จะ
แลเห็นได้ว่า สิ่งใดจำเป็นขึ้น สิ่งใดชุกโครมลง...”^{๑๑}

ถึงแม้จะทรงหวังว่า รัฐบาลน่าจะเห็นด้วยกับพระองค์ท่าน
ที่ทำโครงการสำรวจเสียก่อนที่จะจัดมหาวิทยาลัยให้มีมาตรฐานสากล
ขณะเดียวกันคงทรงคุ้นเคยกับปัญหาการตัดสินใจของราชการไทย จึง
ได้ทรงเสนอรายงานความเห็นฉบับที่สองควบคู่กันมาเรื่องโครงการ
มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นพระดำริฯ ที่มุ่งพัฒนาจุฬาลงกรณ์ “มหาวิทยาลัย”
ขณะนั้นโดยตรง โดยทรงไว้ว่า

^{๑๑} สงฆทานุกรินทร์. อ้างแล้ว, น. ๕๐

“แต่ถ้ารัฐบาลจะถือว่า “มหาวิทยาลัย” นั้นมีอยู่แล้ว เป็น ‘fait accompli’ เสียแล้ว จะเลิกก็จะเสียรัสนี้ ในที่นี้จึงขอเสนอความเห็นว่าจะจัดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดได้บ้าง เพื่อให้ “มหาวิทยาลัย” นั้นเป็นมหาวิทยาลัยจริง ๆ และให้มีกิจกรรมกว้างขวางออกไปอีก”^{๑๕}

รายงานฉบับที่สองนี้ แสดงให้เห็นความเห็นการณโกลในพระองค์ท่านว่า รัฐบาลหรือสังคมไทยควรจะต้องเข้าใจเรื่องหลักการมหาวิทยาลัย และปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจากที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้เอื้อต่อหลักการของการจัดมหาวิทยาลัย ให้ส่งผลถึงการที่มหาวิทยาลัยจะมีความเป็นเลิศทางวิชาการ อย่างที่เรียกกันว่ามี *Academic Excellence* ได้ กล่าวคือ ได้ทรงปรารภถึงหลักการในเรื่องเสรีภาพทางวิชาการ หรือ *Academic Freedom* ที่รัฐบาลจะต้องให้เป็นกรรมสิทธิ์พิเศษแก่มหาวิทยาลัย เพื่อที่มหาวิทยาลัยจะได้ทำหน้าที่ “ทำการค้นคว้าหาความจริงในทางธรรมและทางวิทยาศาสตร์ได้โดยสะดวก...”^{๑๖} และด้วยหลักการนี้จึงต้องคำนึงถึงโครงสร้างการบริหารให้แก่มหาวิทยาลัยอยู่ใน *ระบอบที่เป็นอิสระและสมบูรณ์ในตัวเอง* หรือที่เรียกกันว่า *University Autonomy* ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงไม่ควรสังกัดกระทรวงธรรมการ “มหาวิทยาลัยควรเป็นคณะอิสระชนแก่

^{๑๕} ตงขตานควินทร์, “รายงานความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย” ใน รายงานการสัมมนาฯ (เดิมเดีวกัน). น. ๑๕

^{๑๖} เห่งอ้าง. หน้าเดียวกัน

พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง หรือขึ้นแก่คณะอภิ
รัฐมนตรี เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดและเคมบริดจ์ ก็ขึ้น
กับเฮลธ์ออฟลอร์ดมิได้ขึ้นกับบอร์ดออฟเอคิเคชั่น^{๒๐} นั่นเป็นพระดำริ
ของพระองค์ท่านก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พระดำรินี้ได้รับการพิจารณาอีกสองปีต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๓
โดยคณะกรรมการดำรงรูปการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งพระบาท-
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้น ผลการพิจารณาคือ ถึงแม้ว่า
คณะกรรมการดังกล่าวจะมีความเข้าใจและเห็นด้วยกับพระดำรินี้ แต่
ก็มีความเห็นว่า “ถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงต่อไปเบื้องหน้า ก็ควรเป็นไป
ในทางที่มหาวิทยาลัยจะมีอิสรภาพมากขึ้นเท่านั้น แต่อิสรภาพ
มหาวิทยาลัยจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีศาสตราจารย์ชั้นสูงประจำวิชา มีตำแหน่ง
ประจำในมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมาก รวมเข้าเป็นคณะศาสตราจารย์
มันคง เป็นที่ไว้วางใจได้จริง ๆ และมหาวิทยาลัยมีทุนรอนและ
ผลประโยชน์รายได้มากพอที่จะดำเนินการได้ดี ไม่ต้องอาศัยแต่เงินใน
งบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลเท่านั้น เมื่อมหาวิทยาลัยบรรลุถึงซึ่ง
ฐานะเช่นนี้แล้ว ก็ควรให้อิสรภาพมากขึ้นได้ทุกทาง...”^{๒๑}

^{๒๐} เห่งอ้าง, หน้าเดียวกัน

^{๒๑} บุญวัฒน์ วิสสุท. “บันทึกความคิดเห็นของคณะกรรมการดำรงรูปการ
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”. ใน รายงานการสัมมนาวิทยาลัยครั้งที่ ๒ : การ
บริหารงานมหาวิทยาลัย. พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมนาตร์แห่งประเทศไทย,

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๗ เราก็มีผู้เชี่ยวชาญ เช่น เซอร์ ชาลส์ คาร์วิน มาให้ข้อคิดเห็นที่โดยสรุปมีใจความทำนองเดียวกับ พระคำริฯ และหลายท่านในที่นี้คงจะจำกันได้ว่าเกือบ ๔๐ ปีต่อมา ใน พ.ศ. ๒๕๓๐ ที่ประชุมสัมมนามหาวิทยาลัยครั้งที่ ๒ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยรัฐขณะนั้นก็ได้ลงมติเป็นคะแนนเสียง ส่วนใหญ่ "... มีความเห็นให้ปรับปรุงระบบมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ โดยหวังว่าจะให้เป็นมหาวิทยาลัยในความกำกับของรัฐบาลยิ่งกว่าจะให้ คงเป็นระบบราชการ อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน..."^{๒๒} ตามแนวที่มีผู้ เสนอไว้ในหลักการเรื่องการเงิน การบริหารงานบุคคล องค์ประกอบ ของสภามหาวิทยาลัย และลักษณะหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญใน มหาวิทยาลัย^{๒๓}

การระดมความคิดแสวงหาหนทางแก้ปัญหาการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งการศึกษามหาวิทยาลัยปรากฏขึ้นอีกช่วงหนึ่งในยุคของ คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา เมื่อประมาณ ๑๕ ปี ที่แล้ว^{๒๔} ต่อจากนั้นจนถึงปัจจุบันเรามีการสัมมนาของมหาวิทยาลัยรัฐ บ้าง ของมหาวิทยาลัยเอกชนที่เกิดขึ้นอีกหลายแห่งในทศวรรษที่ผ่านมา และของทบวงมหาวิทยาลัยบ้าง

^{๒๒} สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ "วิเคราะห์ผลการสัมมนา". ใน รายงานการสัมมนา ฯ (เล่มเดียวกัน). น. ๓๐๒

^{๒๓} ป๋วย อึ๊งภากรณ์, การบริหารมหาวิทยาลัย". ใน รายงานการสัมมนา ฯ (เล่มเดียวกัน). น. ๑๕๕-๒๑๑

^{๒๔} รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม". โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ ๒๕๑๖

แต่ทว่าใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็ยังมีข้อเขียนของอาจารย์ผู้หนึ่งสรุปไว้ว่า “มหาวิทยาลัยควรจะเป็นแหล่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เร็ว และสะดวกที่สุดในสังคม แต่แล้วกลับเปลี่ยนแปลงได้ช้ามาก โดยเฉพาะในเรื่องจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยเอง สาเหตุใหญ่อันหนึ่งก็คือระบบราชการยังครอบงำมหาวิทยาลัยอยู่”^{๒๕} และล่าสุดคือความเห็นของท่านอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปัจจุบัน^{๒๖} ซึ่งบันทึกไว้ใน พ.ศ. ๒๕๓๑ นี้เองว่า “การตั้งทบวงมหาวิทยาลัยไม่ได้ออกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ อันเป็นความมุ่งหวังของฝ่ายที่ต้องการปฏิรูปมหาวิทยาลัย... จากประสบการณ์ของผู้เขียน ในฐานะรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ระหว่างปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ และ ๒๕๒๐-๒๕๒๖ เห็นว่าการพิจารณาของคณะรัฐมนตรียังใช้ mentality ของราชการ ตัดสินปัญหาของมหาวิทยาลัยอยู่อย่างเดิม..... จึงสรุปได้ว่า การตั้งทบวงมหาวิทยาลัยไม่ก่อให้เกิดผลอันจะทำให้มหาวิทยาลัยสามารถแสวงหาความเป็นเลิศทางวิชาการให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกได้เลย....”^{๒๗}

^{๒๕} ไพฑูรย์ สินดารัตน์, การอุดมศึกษากับสังคมไทย, โรงพิมพ์จุฬาฯ, ๒๕๓๐, น. ๔๘

^{๒๖} คือ ศาสตราจารย์ ดร. เกษม สุวรรณกุล

^{๒๗} เกษม สุวรรณกุล, ศาสตราจารย์ ดร. ทิศทางมหาวิทยาลัย, โรงพิมพ์

ข้อคิดเห็นเหล่านี้ คิดฉันอาจจะสรุปจากการเป็นผู้สังเกตการณ์พัฒนาของมหาวิทยาลัยของเราผู้หนึ่งได้กระมังว่า พระคำริ ๆ ของพระองค์ท่านยังไม่ได้มีผลถึงการปฏิบัติจนทุกวันนี้ และน่าคิดว่าหากมีการทดลองจัดมหาวิทยาลัยในลักษณะของพระคำริ ๆ ผลจะเป็นอย่างไร ซึ่งถึงแม้ว่าจะเริ่มดำเนินการทันทีก็จะต้องรอเวลาอีกนานนับสิบปีขึ้นไปกว่าจะเห็นผล

พระคำริ ๆ ที่ก้าวหน้าอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งคิดฉันมีความสนใจเป็นพิเศษ คือ พระคำริ ๆ ที่คิดฉันเห็นว่าจะจะเป็นข้อสนับสนุนสำคัญให้สถาบันมีความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง และเร่งการก้าวขลุ่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการก็คือว่า นอกจากทรงเสนอให้มีสภากรรมการมหาวิทยาลัย ซึ่งเทียบได้กับสภามหาวิทยาลัยในปัจจุบันแล้ว ยังทรงเสนอให้ตั้ง Senate ซึ่งทรงใช้ภาษาไทยเรียกว่า "สภาเสเนต" มาตั้งแต่เมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว และสภาเสเนตที่ทรงเสนอนั้น แสดงถึงพระคำริ ๆ ที่เป็นประชาธิปไตยยิ่งกว่าในปัจจุบัน เพราะทรงเสนอให้มีผู้แทนคณะบุคลากรจากทุกฝ่ายที่จะได้รับประโยชน์โดยตรงหรือเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิชาการของมหาวิทยาลัย คือ นอกจากผู้แทนคณาจารย์ของคณะวิชาต่าง ๆ แล้ว ยังได้ทรงเสนอให้มีผู้แทนนักเรียนหรือนิสิตและผู้แทนนักเรียนเก่าผู้ถือปริญญาของมหาวิทยาลัยหรือบัณฑิตเก่า ผู้แทนเหล่านี้ยังต้องมาจากการเลือกตั้งของกลุ่มบุคคลฝ่ายต่าง ๆ อีกด้วย การที่คิดฉันกล่าวว่าพระคำริ ๆ ในเรื่องสภาเสเนตแสดงถึงพระคำริ ๆ ที่ก้าวหน้ายิ่งกว่าในปัจจุบันนี้ เพราะขณะนั้นถึงแม้ว่า

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะมีสถานอกไปจากสภามหาวิทยาลัยแล้ว แต่สภากังกล่าวคือ *สภาอาจารย์* หรือ *สภาคณาจารย์* จึงย่อมไม่รวมถึงการมีผู้แทนนิสิตนักศึกษาและบัณฑิตในสภานี้ จะเป็นภัยเหตุนี้ด้วยกระมังที่การสอนในมหาวิทยาลัยจึงเป็นการสื่อสารทางความคิดแต่ทางเดียวจากคณาจารย์ไปยังนิสิตนักศึกษาที่เรียนวิชาอย่างเชื่อง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างที่มีผู้กล่าวถึงอยู่บ่อยครั้ง และสภาคณาจารย์ของเราในขณะนี้ จะเทียบได้กับที่ในต่างประเทศเรียกว่า Academic Senate หรือไม่ว่าก็ตามผู้สรุปไว้ว่า "...ประกอบด้วยคณาจารย์ทั้งในด้านการสอนและการวิจัย ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้สภามหาวิทยาลัยเฉพาะในด้านวิชาการและการพัฒนาวิชาการ... หลักสูตรในคณะและแผนกวิชาต่างๆ โครงการวิจัยและแผนพัฒนามหาวิทยาลัยด้านวิชาการ ควรจะเป็นหน้าที่เบื้องต้นของสภาคณาจารย์ดังกล่าว"^{๒๑}

ในเรื่องการเงินนั้น ก็จะได้เห็นว่า ทรงใคร่ให้มหาวิทยาลัยได้มีความคล่องตัวในการบริหารมหาวิทยาลัย เมื่อทรงระบุถึงทุนชั่วคราว เป็นก้อนสำหรับก่อสร้างหรือขยายกิจการ ในปัจจุบันก็ได้แก่รายจ่ายงานพัฒนา หรือ Capital Expenditure และทุนประจำก็ได้แก่รายจ่ายประจำ หรือ Recurrent Expenditure สำหรับนักวางแผนการศึกษา ที่สำคัญคือ ที่ทรงเห็นว่าสภากรรมการมหาวิทยาลัยควรจะต้อง

^{๒๑} ป๋วย อึ๊งภากรณ์, อ้างแล้ว. น. ๒๐๕

คณะผลประโยชน์สำหรับบุคคลการใช้จ่าย และผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัยเอง ซึ่งในขณะนั้นคงไม่เป็นเช่นนั้น

การมหาวิทยาลัยหรือการอุดมศึกษาของชาติย่อมขยายตัวไปอย่างกว้างขวางแน่นอนในระยะ ๗๐ ปีที่ผ่านมา เพราะเฉพาะจากสถาบันที่ให้การศึกษาถึงระดับปริญญาตรีเพียงแห่งเดียวกลายเป็น ๑๑๒ แห่งใน พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นสถาบันของรัฐถึง ๙๖ แห่ง และเฉพาะนักศึกษาปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยจำกัดการรับเข้าเท่านั้นในปีเดียวกันนี้ยังมีจำนวนถึงเกือบสองแสนคน และหากจะรวมถึงมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับและเอกชนด้วยแล้วเฉพาะนักศึกษาปริญญาตรีจะมีจำนวนทั้งสิ้นประมาณเจ็ดแสนคน ท้ายที่สุดหากจะพิจารณารวมถึงสถาบันอุดมศึกษาที่ให้การศึกษาชั้นต่ำกว่า และสูงกว่าปริญญาตรี ทั้งของรัฐและเอกชนแล้ว จำนวนสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศขณะนี้มีถึง ๕๑๑ แห่ง นักศึกษาทั้งสิ้นประมาณเก้าแสนคน^{๒๕} (ดูเอกสารผนวก ๑)

เมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว เมื่อนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังมีจำนวนเป็นร้อย สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรออกุศลยศเชษฐวิกรม พระบรมราชชนก ยังทรงเล็งเห็นว่าการจัดมหาวิทยาลัยเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณากันอย่างรอบคอบ ลุ่มลึก หากจะให้มหาวิทยาลัยของเราโดยส่วนรวมมีมาตรฐานระดับสากล ปัจจุบันเรามีมหาวิทยาลัยแทบทุกรูปแบบอย่าง

^{๒๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ข้อมูลจำนวนสถาบันนักศึกษาระดับอุดมศึกษา กันยายน ๒๕๓๐ (เอกสารโรเนียว)

เช่นสากล เรามีทั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน เราเคยมีแก่นักการเมืองเป็นอธิการบดีทุกมหาวิทยาลัย จนบัดนี้เรามีแก่นักวิชาการเป็นอธิการบดี เรามีคณาจารย์ระดับปริญญาโท ปริญญาเอก จำนวนเจ็ดหมื่นกระจายไปทั่วประเทศ เรามีผลงานวิจัยจำนวนมากมาย แต่เราได้เป็น “สมองต้นความคิดของชาติ” และเป็น “แบบแผนสำหรับความประพฤติของชาติ ทั้งในทางธรรมะและวิทยาศาสตร์” ดังพระคำริ้วเพียงใด

เมื่อวันที่ ๖ กันยายนนี้เอง มีข่าวปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ ความว่า “ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหิดลได้เปิดเผยถึงงานวิจัย เรื่องการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศว่า ประเทศไทยยังไม่พร้อมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (นิคส์) เนื่องจากยังขาดนักวิทยาศาสตร์ วิศวกร นักคิด งานวิจัยส่วนใหญ่รัฐบาลลงทุน เอกชนก็ไม่นำไปใช้ ส่วนเอกชนก็ลงทุนวิจัยเพียง ๒% ขณะที่ประเทศอื่น เช่น ญี่ปุ่น มีการลงทุนวิจัยระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนในอัตรา ๑ ต่อ ๓ เยอรมัน ๑ ต่อ ๒ โรงงานของเรา ๙๙% เป็นเพียงผู้ประกอบการมิใช่ผู้ผลิต ในปี ๒๕๓๑ ยังต้องนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศถึง ๘๙.๙% หรือถึง ๓๐๐,๕๕๗ ล้านบาท เราจึงจะยังต้องสร้างพื้นฐานการที่จะเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่อีก ๑๐-๒๐ ปี ทั้งนี้ต้องทำให้เอกชนเห็นความสำคัญของงานวิจัยและพัฒนาด้วย”^{๑๐}

และในวันที่ ๗ กันยายน ก็มีข่าวว่า สภาผู้แทนราษฎร ผ่านร่างพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดิน มีมติตั้งกรมการศึกษามัธยมศึกษาเพื่อศึกษาและแก้ไขปัญหาคความแห้งแล้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีมติตั้งกรมการศึกษามัธยมศึกษาโครงการชดเชยคอคกระ

ปัญหาใหญ่ของบ้านเมืองเช่นนั้น มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสมอองตันความคึกของชาติตามพระมติในสมเด็จ ฯ พระบรมราชชนก จะมีส่วนให้ความเห็นต่อรัฐบาลหรือสภาผู้แทนราษฎร ได้บ้างหรือไม่

คงได้บรรยายมาตั้งแต่ต้น บันทึกพระดำริ ฯ จึงเป็นเอกสารมรดกอันล้ำค่าที่สมเด็จ ฯ พระบรมราชชนกทรงมอบไว้ให้แก่บ้านเมืองเป็นพระดำริ ฯ ที่พิสุจน์ถึงความห่วงใยของพระองค์ท่านต่อความเจริญในภายภาคหน้าของบ้านเมือง พระองค์ท่านทรงมีโอกาสนในการเรียนรู้ถึงวิถีทางแห่งการสร้างความสำเร็จให้แก่บ้านเมือง อย่างที่บุคคลน้อยนักในยุคนั้นจะรู้ได้ พระองค์ท่านจะได้เรียนรู้ และก็ได้ทรงให้โอกาสแก่เราทุกคน โดยเฉพาะท่านผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนำความเจริญมาสู่การอุดมศึกษาของชาติให้เรียนรู้ด้วย ด้วยพระดำริ ฯ ที่ได้ทรงแสดงไว้ บัดนี้จึงขออนุญาตว่าเราจะใช้โอกาสที่ประทานให้ต่อไปอย่างไร ในการนำพระดำริ ฯ มาเป็นรากฐานหรือประกอบความคิดในการวางแผน และพัฒนาการอุดมศึกษา ซึ่งรวมถึงการมหาวิทยาลัยของชาติให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสสัมผัส “ความจริงในทางธรรมและในทางวิทยาศาสตร์ได้” ดังที่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นภารกิจโดยตรงของมหาวิทยาลัย

ข้าพระพุทธเจ้า ขอแสดงความสำนึกในพระกรุณาธิคุณที่ได้
 ผ่านพระบาทได้ประทับฟังการบรรยายที่ข้าพระพุทธเจ้าได้แสดงตั้งแต่ต้น
 จนจบ หากมีความใดที่มีข้อสงสัยขอ ได้ประทาน อภัย
 ให้ข้าพระพุทธเจ้า และในวโรกาสนี้ข้าพระพุทธเจ้าขอประทาน
 พระอนุญาตุฎีกการบรรยาย เรื่อง สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคุดยเดช
 วิกกรม พระบรมราชชนก กับการอุ้มศึกษาของชาติ ณ บัดนี้ ควรมิควร
 แล้วแต่จะทรงพระกรุณา

ในโอกาสเดียวกันนี้ ตัดสินใจขอขอบพระคุณท่านผู้มีเกียรติ
 ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ความสนใจแก่การบรรยายในวันนี้ สวัสดิ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารผนวก ๑

สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ

ข้อมูลจำนวนสถาบัน นักศึกษาระดับอุดมศึกษา

๒๕๒๕-๒๕๓๐

๑. จำนวนสถาบันอุดมศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ปีการศึกษา ๒๕๓๐		
	รัฐ	เอกชน	รวม
ต่ำกว่าปริญญาตรี (ปวส.)	๑๘๗	๒๐๒	๓๘๙
ต่ำกว่าปริญญาตรี ≠ ปริญญาตรี	๗๔	๑๘	๙๒
ปริญญาตรี ≠ สูงกว่า	๒๒	๘	๓๐
รวม	๒๘๓	๒๒๘	๕๑๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง (ต่อ)

ระดับ		เขตการศึกษา														
		กทม.	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	รวม	
รัฐ	ศึกษาศึกษา	๔๕	๑๖	๑๑	๒๕	๑๑	๑๗	๒๓	๒๓	๑๑	๑๗	๒๓	๒๓	๑๑	๒๓	๒๓๓
	ทบวง ฯ	๑๕	๕	๑	๒	๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	๓๑
เอกชน	ศึกษาศึกษา	๖๔	๑๐	๕	๓๒	๕	๕	๓๒	๓๒	๕	๕	๓๒	๓๒	๑๑	๓๒	๒๒๘
	ทบวง ฯ	๕๑	๗	๕	๓๑	๕	๕	๓๑	๓๑	๕	๕	๓๑	๓๑	๑๐	๓๑	๒๐๒
รวมทั้งระดับ		๑๓๓	๒๖	๑๖	๕๗	๒๕	๒๖	๕๕	๕๕	๒๖	๒๖	๕๕	๕๕	๒๑	๕๕	๕๕๑

๓. จำนวนนักศึกษาอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และ
ทบวงมหาวิทยาลัย จำแนกตามระดับ ปี ๒๕๒๙-๒๕๓๐

ระดับ	๒๕๒๙	๒๕๓๐
มหาวิทยาลัยจํากัดรัับ		
๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๗๖,๕๔๘	๑๖๑,๐๓๑
รัฐ	๑๑๓,๔๔๑	๑๐๖,๒๕๘
เอกชน	๖๓,๕๐๗	๕๔,๗๗๓
๒. ปริญญาตรี	๑๗๘,๒๐๔	๑๘๘,๕๕๔
รัฐ	๑๓๓,๕๗๘	๑๓๑,๘๒๕
เอกชน	๔๔,๖๒๕	๕๖,๗๒๙
๓. สูงกว่าปริญญาตรี	๑๘,๒๙๘	๑๙,๙๙๕
รัฐ	๑๗,๙๐๖	๑๙,๓๕๓
เอกชน	๓๙๒	๖๔๒
รวม	๓๗๓,๔๕๐	๓๖๙,๕๘๐
มหาวิทยาลัยไม่จํากัดรัับ		
๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒,๓๒๐	๒,๑๗๖
๒. ปริญญาตรี	๕๖๓,๑๓๓	๕๑๙,๕๗๑
รวม	๕๖๕,๔๕๓	๕๒๑,๗๔๗
รวมทั้งสิ้น	๙๓๘,๙๐๓	๘๙๑,๓๒๗
๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๗๙,๒๖๘	๑๖๓,๒๐๗
๒. ปริญญาตรี	๗๔๑,๓๓๗	๗๐๘,๑๒๕
๓. สูงกว่าปริญญาตรี	๑๘,๒๙๘	๑๙,๙๙๕

๔. จำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาจำแนกตามสังกัด ปี ๒๕๓๐

ระดับ	รวม	ทบวง ฯ		เอกชนทบวง ฯ และทบวง ฯ
		ม. จักัดรับ	ม. ไม่จักัดรับ	
อนุปริญญา	๑๖๓,๒๐๗	๓,๖๗๐	๒,๑๗๖	๑๐๒,๕๘๘
ปริญญาตรี	๗๐๘,๑๒๕	๗๒,๘๖๙	๕๑๙,๕๗๑	๓๘๖,๗๕๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๘,๙๙๕	๑๙,๕๓๕	—	—
รวมทั้งสิ้น	๘๙๑,๓๒๗	๑๑๕,๘๗๔	๕๒๑,๗๔๗	๑๑๒,๑๔๔

๕. ประชากรอายุ ๑๗-๒๕ ปี ๒๕๒๙-๒๕๓๐

อายุ	ปี		หน่วย : คน
	๒๕๒๙	๒๕๓๐	
๑๗-๒๕	๗,๕๒๕,๓๖๐	๗,๕๒๕,๓๖๐	๘,๐๒๙,๐๙๐

เอกสารผนวก ๒

บันทึกพระดำริ ฯ เรื่อง จัดดูหาलगรณมหาวิทยาลัย ของ
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากมลหลวงสงขลาณครินทร์

๒๕๑ ถนนพระราม ๑

อำเภอประทุมวัน

กรุงเทพฯ ฯ

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๗๑

ทูล พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธรรมาโณทัย ทรงทราบ

ฉันขอส่งรายงาน เรื่อง การสำรวจปัญหาที่จะตั้งมหาวิทยาลัย
มาถวายพร้อมด้วยรายงานโครงการมหาวิทยาลัยอีกฉบับหนึ่ง และขอ
แสดงความเห็นในที่นี้ว่าแม้รัฐบาลจะดำริการตั้งมหาวิทยาลัยแล้ว ควร
ดำริ ฯ หาทางทราบเสียก่อนว่ามหาวิทยาลัยนั้น เมื่อตั้งขึ้นแล้วจะเสีย
เงินเท่าใด และจะได้ผลเท่าใด ผลที่ได้จะคุ้มทุนหรือไม่ วิธีที่ดีที่สุด
ที่ฉันแลเห็นก็คือการทำสำรวจ เห็นว่าเป็นคนแรกที่จะเว้นเสียไม่ได้
เป็นสิ่งที่ควรทำก่อนทั้งหมด ถึงแม้รัฐบาลมิได้คิดจะตั้งมหาวิทยาลัย
เมื่อได้สำรวจแล้วก็จะอย่างใดว่ามีเหตุผลที่จะไม่ตั้ง ผลของการสำรวจ
อาจจะแสดงให้เห็นว่าเราควรจะทำสิ่งที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ด้วยก็ได้

เมื่อในที่สุดรัฐบาลจะไม่เห็นสมควรจะสำรวจภัยประการใด
ประการหนึ่งก็ และยิ่งถือเอาว่าจะมีมหาวิทยาลัยให้ได้แล้ว รายงาน
ฉบับที่สองจะเสนอความเห็น ว่า ควรจะจัดมหาวิทยาลัยอย่างไร จึงจะ
มีหลักฐานและบางทีจะเป็นประโยชน์ได้

ภัยความนับถืออันสูง

มหิตล

ศูนย์วิทยทรัพยากร

บันทึกแนบจะลงเลขมาเป็นเวลาเกือบ ๕๐ ปีแล้ว ก็ยังทรงคุณค่ายัง
สมควรที่จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินการอุดมศึกษาของชาติจะได้รับทั้ง เพื่อประกอบการ
พิจารณาสำหรับการก่อตั้งปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในเรื่องมหาวิทยาลัย การค
พิมพ์และการสะกิดการันต์ตามต้นฉบับเดิมทุกประการ (คัดจากต้นฉบับ โดยอนุญาต
ของสำนักงานเลขาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

รายงานความเห็นในเรื่องการสำรวจการศึกษา เพื่อประกอบพระบรมราชโบาย เรื่อง การตั้งมหาวิทยาลัย

คำปรารภ

เมื่อรัฐบาลหรือเอกชนจะทำการใหญ่โตเป็นเงินจำนวนมาก และต้องการเวลานานจึงจะได้ผล ควรต้องปฏิบัติการทดลองตามลักษณะ วิทยาศาสตร์ในมาตราเล็ก ๆ เสียก่อน เพื่อเห็นผลโดยเสียเวลาและเสีย ทุนทรัพย์น้อย เมื่อเห็นว่าผลดีจึงค่อยทำการใหญ่

วิธีปฏิบัติการทดลองนี้มีหลายประเภท แต่รวมใจความแบ่ง ออกได้เป็นสองประเภท

๑. ทำการจำลองของจริงในมาตราเล็ก ๆ และในเวลาสั้น ๆ
๒. ทำการสำรวจท้องที่ ต้นทุนกำไรของกิจการที่จะกระทำ บัญญัติการตั้งมหาวิทยาลัย ต้องนับว่าเป็นการใหญ่และเป็น การที่จะต้องให้ได้ประโยชน์ทั้งประเทศ และเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระทรวง ทบวงกรมทุกแผนกจะทำการปฏิบัติทดลองด้วยเครื่องจำลองจะเป็นการ ไม่ได้ผลตรง จึงควรใช้วิธีสำรวจเป็นการทดลอง

ปัญหาที่การสำรวจนี้อาจตอบได้ มีดังต่อไปนี้

๑. ในโครงการศึกษาสำหรับชาติ เราควรทำการอุดม ศึกษาวิธีใดบ้าง

๒. ในวิธีการอุดมศึกษาต่าง ๆ นั้น เราควรใช้วิธีตั้งมหาวิทยาลัยหรือไม่

๓. เมื่อเราเห็นควรมีมหาวิทยาลัยแล้ว จะคิดโครงการอย่างไรและจะประกอบการศึกษาต่อกับคณะอุดมศึกษาอย่างอื่นได้อย่างไร

๔. จะควรมีมหาวิทยาลัยในสมัยนี้ หรือจะควรถูกกำหนดตั้งมหาวิทยาลัยเป็นกิจอนาคต และขณะใดจึงควรมี

๕. เมื่อถึงเวลาจะตั้ง ควรจะลงทุนเท่าใด และจะเสียค่าบำรุงเท่าใดและวิธีบำรุงจะเป็นอย่างไร

๖. ผลที่จะได้จากมีมหาวิทยาลัย กับจะใช้วิธีอื่นจะเป็นอย่างไร

๗. คณะที่เราเรียกว่า “มหาวิทยาลัย” เดียวกันนี้ จะใช้เป็นแก่นของโครงการที่จะสร้างขึ้นต่อไปได้หรือไม่

ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีทำการสำรวจ จะขอพิจารณาการศึกษาทั่วไปเสียก่อน

วิธีการศึกษาทั่วไป

กิจการศึกษาแบ่งเป็นสามชั้น

๑. ชั้นปฐมศึกษา ซึ่งมีความมุ่งหมายว่าจะแผ่ไปให้กว้างขวางเป็นพื้นฐานการศึกษาที่ราษฎรทุกคนทั้งหญิงและชายควรจะได้จะรับเป็นการศึกษาที่มีความมุ่งหมาย

ก. ให้ราษฎรทำมาหากินได้

ข. ให้เป็นการสะดวกแก่การปกครอง เป็นคมนาคม

ความคึก

ค. ให้ราษฎรมีความรู้สึกสิทธิและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองเพื่อเตรียมตัวรับผิดชอบในการปกครองบ้านเมืองในท้องถิ่นหรือทั่วไปตามส่วน

๒. ชั้นมัธยมศึกษา เป็นโรงเรียนชั้นสูงขึ้นกว่าปฐม มีหน้าที่เตรียมผู้ที่จะเรียนวิชาชีพ หรือศิลปวิทยาศาสตร์ต่อไป

๓. ชั้นอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่สำเร็จชั้นปฐมและมัธยมมาแล้วและจะใคร่เรียนวิชาชีพ และศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อตั้งตนเป็นผู้นำความคึกของราษฎรและทำกิจการต่าง ๆ เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือรับตำแหน่งรับผิดชอบอันสูง

อุดมศึกษาแบ่งออกได้เป็นสองชนิด

๑. วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มีความมุ่งหมายที่จะฝึกฝนให้กุลบุตรสามารถเห็นเหตุผลอันปลายของสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้รอบตัว ฝึกฝนให้เป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้นำราษฎรทั้งในส่วนตัวและกิจการ เป็นผู้ที่จะสามารถเสาะหาวิชามาให้เป็นประโยชน์แก่คณะ ประชิสฐ์สิ่งทั้งปวงและเป็นประโยชน์ขึ้น

๒. อาชีพศึกษา คือการฝึกฝนโดยละเอียดที่จะทำให้กุลบุตรสามารถประกอบการทำมาหากินในกิจการที่จะต้องมีการเตรียมโดยละเอียดเช่น แพทย์ ผู้รู้กฎหมาย พ่อค้า

อุดมศึกษาในประเทศไทย

อุดมศึกษาที่ปฏิบัติอยู่ในประเทศไทยเดี๋ยวนี้ มีหลายชนิด

๑. กระทรวงต่าง ๆ ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับฝึกผู้ที่เข้ารับราชการในกระทรวงนั้นโดยเฉพาะ เช่น

โรงเรียนนายร้อย นายตบ ของกระทรวงกลาโหม

โรงเรียนนายเรือของกระทรวงทหารเรือ

๒. บางกระทรวงได้ตั้งโรงเรียนขึ้น สำหรับฝึกผู้ที่รับราชการในกระทรวงนั้นหรือกระทรวงอื่น ๆ หรือสำหรับทำการหาเงินส่วนตัว

เช่น จุฬาลงกรณ์ "มหาวิทยาลัย" ของกระทรวงธรรมการ

โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม

๓. พระศาสนา ก็มีโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่ศึกษาทางพระศาสนา เช่น มหามงกุฎวิทยาลัย

และโรงเรียนนาฬิกของพระอารามต่าง ๆ

๔. กรมกระทรวงต่าง ๆ ที่ทำการเสาะหาวิชาหรือทำการปกครอง ก็ฝึกฝนผู้ทำการให้เป็นผู้เชี่ยวชาญไว้สำหรับใช้

กรมรักษาสัตว์นำของกระทรวงเกษตรราชการ และกรมแยก

ธาตุของกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม

๕. คณะที่ไม่ใช่รัฐบาลโดยแท้ เช่น สภากาชาดสยาม ก็ได้
ทำการอุดมศึกษาในทางวิทยาศาสตร์และพยาบาล

๖. ภัยเหตุที่ในประเทศสยามยังไม่มีมหาวิทยาลัย กระ-
ทรวงทบวงการและคณะชเลยศักคิบางคณะ และเอกชน จึงมีการส่ง
นักเรียนออกไปเรียน ณ ต่างประเทศ ซึ่งต้องนับว่าเป็นวิธีสำคัญส่วน
หนึ่งของการอุดมศึกษาของประเทศสยาม

กิจการอุดมศึกษาของต่างประเทศ โดยมากมักจะรวมอยู่ใน
สถานที่เรียกว่ามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอย่างทีนานาประเทศเข้าใจ
กันนั้น ยังไม่มีในประเทศสยาม เราใช้มหาวิทยาลัยต่างประเทศเป็น
ส่วนนั้นของการอุดมศึกษาของเรา

หน้าที่ของมหาวิทยาลัย

เมื่อจะดำริการมีมหาวิทยาลัยของประเทศตนเองแล้ว เราควร
พิจารณาว่า กิจของมหาวิทยาลัยนั้น มีอะไรบ้าง

๑. การเสาะหาวิชา หรือเปิดโอกาสให้กุลบุตรได้เรียนทำ
การเสาะหาวิชาเลี้ยงดูท่านบำรุงนักปราชญ์ผู้สามารถเสาะหาวิชา และ
ใช้ผลอันนั้นมาสอนกุลบุตรได้ เป็นกิจสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเป็นสมอต้นความคิดของชาติ เป็นสถานเลี้ยง "คนดี"
ของชาติ

๒. ผลของการเสาะวิชานี้ ต้องเอามาวางเป็นแบบแผน
 สำหรับความประพฤติของชาติทั้งในทางธรรมะและวิทยาศาสตร์ มหา-
 วิทยาลัยเป็นหลักตัวอย่าง การเป็นเครื่องวัด เป็นที่เก็บรวบรวมและ
 จำหน่ายเผยแผ่ความคิดของชาติของเราเอง และช่วยทำการติดต่อกับ
 ณะที่มีหน้าที่คล้ายกันของนานาชาติ

๓. มหาวิทยาลัยมีกิจสอนกุลบุตร ศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อ
 ทำให้ผู้มาเรียนมีความรู้กว้างขวางเห็นเหตุใกล้ไกลและใช้ความคิดที่ได้
 บังเกิดขึ้นด้วยการเรียนเป็นผลประโยชน์แก่คณะ นอกจากนั้น
 มหาวิทยาลัยอาจจะตั้งโรงเรียนฝึกฝนวิชาชีพบางชนิดที่ต้องมีพื้นศิลป-
 วิทยาศาสตร์

๔. มหาวิทยาลัยมีกิจสอบไล่กุลบุตรเพื่อวัดความรู้ความ
 สามารถ และรับรองเป็นพยานโดยการให้ปริญญาแก่ผู้ที่สมควร

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ กิจการของมหาวิทยาลัยมีหัวข้อ ๔
 ประการนี้ ในประเทศสยามมิได้รวมอยู่ในคณะ "มหาวิทยาลัย" แท้
 จริง "มหาวิทยาลัย" ทำแต่การสอนเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อมีตำรามี
 มหาวิทยาลัยชั้นจริง ๆ จึงต้องนับว่าเป็นของใหม่ และของใหม่ที่ยังไม่
 เคยทำ ก่อนจะทำจึงควรรู้ต้นทุนเสียก่อน

ความมุ่งหมายของการสำรวจจึงเป็นการที่จะหาวิธีตอบปัญหา
 ที่ได้กล่าวมาขั้นต้นแล้ว

ตั้งที่ได้พรณามาแล้ว การสอนเป็นส่วนหนึ่งของกิจการมหาวิทยาลัยเท่านั้นส่วนเสาะหาวิชาและทดลองเป็นส่วนใหญ่ การนี้จึงไม่เป็นกิจของ กระทรวง ชกรรมการ กระทรวงเดียว เป็นกิจของรัฐบาล เพราะเป็นปัญหาที่จะวางรัฐาภิบาลนโยบาย เมื่อวางลงไปแล้ว จึงควรมอบกระทรวงใดหรือคณะใดคณะหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการให้ต้องกับรัฐาภิบาลนโยบาย

ด้วยเหตุนี้การสำรวจจึงต้องตั้งฐานกว้าง

แนวการสำรวจ

แนวการจะแบ่งได้เป็นสี่แผนก

แผนก ๑ ปัญหาทั่วไป เช่น

ก. การทำมาหากินของราษฎรเป็นอย่างไร การอุดมศึกษา และวิชาชีพศึกษา โดยเฉพาะจะให้ประโยชน์แก่ราษฎรอย่างไรได้บ้าง และควรรวมกำลังทำในวิชาใดเพื่อจะได้ผลแก่หมู่มากหรือหมู่สำคัญ

ข. การศึกษาชั้นต่ำ ๆ กว่าคือ ปฐมและมัธยมศึกษามีเพียงใดและส่วนไหนจะเป็นพื้นแก่การอุดมศึกษาได้บ้าง

ค. คณะอุดมศึกษามีอยู่แล้ว จะช่วยหรือจะกีดแก่การมีมหาวิทยาลัยอย่างใดจะมีการแก้ไขรวบรวมหรือแบ่งหน้าที่กันอย่างไร

แผนก ๒ ปัญหาเศรษฐกิจแห่งอุดมศึกษา

- ก. รายได้ของประเทศสยามทั้งประเทศ จะมีพอที่จะทำการ
อุดมศึกษาชนิดใด
- ข. รายจ่ายของประเทศส่วนใดตกเป็นประโยชน์แก่อุดม
ศึกษา
- ค. รัฐบาลใช้เงินค่าศึกษาเท่าใด และในรายจ่ายนี้ตกเป็น
ประโยชน์แก่อุดมศึกษาเท่าใด
- ง. รายได้ของรัฐบาลชนิดใด จำนวนเท่าใดอาจมาใช้เป็น
อุดหนุนศึกษาได้

แผนก ๓ การอุดมศึกษาที่มีอยู่เดี๋ยวนี้

- ก. คณะอุดมศึกษาที่มีอยู่ในประเทศเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไรบ้าง
มีปดลชี้อย่างไร ค่าใช้จ่ายสมกับผลที่ได้หรือไม่
- ข. การเปรียบเทียบผลประโยชน์และเงินที่เสียไป คิดเฉลี่ย
จำนวนผู้เรียน
- ค. บุคคลชนิดใดเป็นผู้มาเรียนอุดมศึกษา และเมื่อเรียน
เสร็จแล้วได้เพิ่มราคาทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางจรรยา ทาง
ราชการ ทางสุขาภิบาลอย่างไรบ้าง
- ง. วิธีส่งนักเรียนไปต่างประเทศ มีส่วนและมีผลผลิตกับผู้ที่
ได้รับอุดมศึกษาในประเทศสยามอย่างไรบ้าง

แผนก ๔ การมหาวิทยาลัย

ก. “มหาวิทยาลัย” ที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ มีเงินและทรัพย์สินสมบัติเท่าใด ได้รับความอุดหนุนจากรัฐบาลในทางใด จากสาธารณชนในทางใด ผลที่ได้สมกับเงินที่เสียไปหรือไม่ ใดเติมความรู้ความชำนาญให้แก่รัฐบาลอย่างไรบ้าง เป็นสิ่งจำเป็นเพียงใด

ข. “มหาวิทยาลัย” เดี่ยวนี้เพียงพอแก่ความจำเป็นของชาติหรือไม่

ค. “มหาวิทยาลัย” เดี่ยวนี้เพียงพอแก่ความจำเป็นของตำแหน่งประเทศสยามในหมู่นานาประเทศหรือไม่

วิธีดำเนินการ

เมื่อพิจารณาแนวการสำรวจก็เห็นได้ว่าการนี้จะไม่เป็นกิจการภายในของกระทรวงธรรมการ เพราะแผนก ๑ จะต้องเกี่ยวไปถึงการปกครอง-มหาดไทย การทำมาหากินของราษฎร-กระทรวงเกษตรกับพาณิชย์ การศึกษา-กระทรวงธรรมการ

แผนก ๒ การเงินและเศรษฐกิจจะเกี่ยวกับกระทรวงพระคลังเป็นอันมาก แผนก ๓ จะเกี่ยวกับโรงเรียนอุดมและอาชีพศึกษาต่าง ๆ จะเกี่ยวกับทุกกระทรวงที่ปกครองโรงเรียนชนิดนี้ แผนก ๔ เท่านั้น ซึ่งจะเกี่ยวกับกระทรวงธรรมการโดยเฉพาะเพราะ “มหาวิทยาลัย” บังเอนตกไปอยู่ในใต้ความปกครองกระทรวงนั้น

ด้วยเหตุนี้การสำรวจนี้ เมื่อจะดำริขึ้นแล้ว ต้องดำริเป็น
กิจการของรัฐบาลรวมกัน ควรตั้งกรรมการประกอบจากกระทรวง ต่าง
เพื่อค้ำเนิรรัฐสภาลโนบายร่วมมือกัน

สภาสำรวจนครต่งเป็นพิเศษ

สถานควรมีที่ปรึกษาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ในการศึกษามาจากต่าง
ประเทศเพราะ

๑. เวลานี้ในประเทศสยามยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญทางศึกษา ผู้
ที่มีได้ทำการติดต่อกับกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งแล้ว

๒. ถ้าจะเลือกผู้เชี่ยวชาญจากกระทรวงใดก็ตาม ยังจะเป็น
ที่สงสัยได้ว่าผู้นั้นจะเอาใจช่วยกระทรวงของตน

๓. เพื่อตัด "Vested interest"

๔. อาจหาผู้เชี่ยวชาญที่ได้เคยทำสำรวจในเมืองอื่นมาแล้ว

๕. จะเป็นที่เชื่อถือแก่นานาประเทศ

๖. จะเป็นคนกลางจริงและแลเห็นการเป็น ไปอย่างกว้าง
ขวาง ไม่มีปัญหาที่เล็ก ๆ น้อย ๆ มาเป็นก้างวล

๗. เมื่อเสร็จการแล้วจะได้หมกหน้าที่ไม่ต้องดำริทางอื่น
ให้ทำ เป็นซากไปไม่หมายพึ่งผู้ใดในประเทศสยาม ย่อมจะทำให้ผู้นั้น
กล้าพูดบางอย่างโดยไม่ต้องคิดเกรงใจหรือนึกถึงการภายหลัง

ระเบียบการสำรวจ

ด้วยเหตุนี้ในหนังสือขอเสนอระเบียบการสำรวจเป็นอย่างนี้

๑. กรรมการรองคณบดีฝ่ายสยามหนึ่งหรือสามนาย เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ
๒. ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศหนึ่งหรือสองนาย เป็นผู้ทำการสำรวจหรือเขียนรายงาน
๓. ผู้ช่วยยืมมาชั่วคราวจากกระทรวงต่าง ๆ มีมหาดไทย คลัง ธรรมการ เป็นต้น เป็นผู้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่กระทรวง
๔. เสมียนพนักงานจ้างชั่วคราว

ฝ่ายการทุนจะต้องมีดังต่อไปนี้

๑. กรรมการไม่มีเงินเดือน
๒. ผู้เชี่ยวชาญได้เงินเดือนตามแต่กรรมการจะตกลงกับบุคคลได้ ประมาณว่าจะเป็นคนละ ๒๐,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี ค่าเดินทางของผู้เชี่ยวชาญปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท
๓. ค่าเดินทางของเจ้าหน้าที่งานปีละ ๕,๐๐๐ บาท
๔. เงินเดือนเสมียนพนักงานปีละ ๒,๕๐๐ บาท
๕. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือกระทรวงธรรมการควรหาที่ทางสำนักงานให้

วิธีหาผู้เชี่ยวชาญ ควรเป็นกิจของกรมการจะจัด

ในที่นี้ขอเสนอความที่ทราบมาว่า

๑. แผนกเยเนรอลเอคฺเคซัน ของรอกคิเฟลเลอร์ มุลนิธิ ได้รับรองว่า เมื่อรัฐบาลสยามจะขอเชื่อเชิญให้เขาเข้ามาทำการสำรวจการศึกษาของประเทศสยามแล้ว เขารับจะหาผู้เชี่ยวชาญให้ แต่ให้รัฐบาลสยามเป็นผู้ให้เงินเดือน และบางทีจะช่วยในการพิมพ์ประกาศรายงานให้เป็นที่สมบัตักความรู้แก่โลก

เมื่อมีการสำรวจเป็นชั้นแบบอื่นอย่างนี้ บางทีจะเป็นหนทางที่จะชักชวนให้แผนกเยเนรอลเอคฺเคซันนั้นแนะนำให้คณะรอกคิเฟลเลอร์ มุลนิธิทำการร่วมมือในการอุดมศึกษาบางแผนกได้

๒. แผนกสำรวจแห่งสันติบาตชาติได้เคยทำการสำรวจการสาธารณสุขในประเทศอิหร่าน และฟังก์มีประสงค์จะแสดงความเอาใจใส่กับประเทศสยาม และอาจรับอาสาหาผู้สำรวจมาให้ได้

กำหนดเวลาที่จะต้องการ แบ่งเป็นสามภาค

ภาค ๑ การตั้งกรรมการ และกรรมการหาจ้างผู้เชี่ยวชาญ
๖-๘ เดือน

ภาค ๒ ผู้เชี่ยวชาญเที่ยวทำการสำรวจในกรุงและหัวเมือง
๑ ปี

ภาค ๓ เขียนและพิมพ์รายงาน ๑ ปี

การแบ่งภาคนี้ในเวลาทำจริงคงจะกำหนดลงไปไม่ได้เกิด
ขาด อาจเขียนพลาณสำรวจพลาณ แต่อย่างไรเสียก็ควรได้ผลภายใน
สองปีครึ่ง

๕ เรื่องรายงาน

รายงานของผู้เชี่ยวชาญควรให้พิจารณา ๔ ข้อ

๑. รายงานพรรณนาถึงการเป็นไปของกิจการต่างๆ ซึ่งเกี่ยว
ข้องกับการอุดมศึกษาในสมัยนี้
๒. รายงานพรรณนาถึงโอกาสต่างๆ ในประเทศสยาม ซึ่ง
จะประกอบการอุดมศึกษา และในแผนกใดบ้างของชีวิตราษฎรอุดม
ศึกษาจะนำประโยชน์มาให้มากที่สุด
๓. รายงานคำวิจารณ์วางโครงการอุดมศึกษา ว่าด้วยหลัก
๓ ประการ คือ ทุน เวลา และหลักสูตร

หลักทุน

ก. ภายในกรอบงบประมาณที่โปรดให้อยู่เดี๋ยวนี้นี้ สำหรับ
อุดมศึกษาจะวางระดับหลักสูตรได้สูงเพียงใด และควรใช้เวลานานเท่า
ใดที่จะให้การถึงระดับหลักสูตรที่ได้ตั้งขึ้นไว้

ข. ส่วนใดของรายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาลควรอุทิศให้แก่
การศึกษา และจากงบที่อุทิศให้แก่การศึกษานี้ ส่วนใดควรจ่ายเป็นทุน
สำหรับอุดมศึกษาจึงจะเพียงพอกับความต้องการของประเทศ

หลักเวลา

ถ้าให้ทุนน้อย แต่ระดับหลักสูตรสูงก็จำเป็นที่จะต้องให้เวลานาน ถ้าแม้ทุนมากและระดับหลักสูตรต่ำ เวลาที่ย่อมจะไม่ต้องให้มาก

หลักสูตร

ก. ควรพิจารณาว่าหลักสูตรอุดมศึกษาควรเป็นอย่างไร จึงจะมีส่วนกับปฐมและมัธยมศึกษา

ข. ระดับหลักสูตรอย่างไรจึงจะให้ผลเศรษฐกิจอันดีแก่บ้านเมือง

ค. ระดับหลักสูตรอย่างไรจึงจะรับการยกย่องไว้วางใจจากต่างประเทศได้

๔. รายงานวิธีจัดการมหาวิทยาลัย

ถ้าเราตกลงเห็นว่า ควรจะมีมหาวิทยาลัยแล้ว จะต้องทำริว่า

ก. มหาวิทยาลัยนี้จะทำการสอนศิลปวิทยาศาสตร์กว้างขวาง หรือจะสอนวิชาชีพเท่านั้น หรือจะสอนทั้งสองอย่าง

ข. เมื่อจะสอนวิชาชีพแล้ว จะต้องวางระเบียบเสียให้แน่นอนว่าจะมีการติดต่อกับแทนกับโรงเรียนวิชาชีพของกระทรวงต่างๆอย่างไร เพื่อไม่ให้งานซ้ำหรือแย้งกัน

ก. การสอนที่มหาวิทยาลัยกับการส่งนักเรียน ไปเรียนต่างประเทศต้องวางระเบียบให้ทดแทนกันเสีย เพื่อทั้งสองวิธีจะได้ไม่แก่งแย่งกัน

ง. จะต้องทำการเข้าใจแบ่งหน้าที่และอาณาเขตกิจการเสีย กับโรงเรียนหรือสถานศึกษาเดียวกันชั้นอุดมศึกษา

จ. จะต้องวาง ระเบียบปกครองของมหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้น ให้ลงกรอบราชการและจัดการให้รัฐบาลรับรองยกย่องผู้เรียนสำเร็จออกมาตามสมควร

รวมใจความมีปัญหาคำคัญที่จะต้องตัดสินใจให้แจ่มแจ้ง คือ

๑. ในกรอบงบประมาณที่โปรดให้แก่คณะมหาวิทยาลัย เกี่ยวรวมทั้งงบประมาณของโรงเรียนที่อาจมาร่วมเข้าในมหาวิทยาลัย ได้ จะจัดการมหาวิทยาลัยชนิดใดขึ้นได้จะมีระดับหลักสูตรสูงเพียงใด จะต้องการเวลาเท่าใดจึงจะจัดสำเร็จ

๒. ถ้าแม้จะถือระดับหลักสูตรเป็นเกณฑ์แล้ว จะต้องเพิ่มเงินเท่าใด และให้เวลาเท่าใด จึงจะใ้มหาวิทยาลัยตั้งประสงค์

ผลของการสำรวจ

ผลของการสำรวจมีดังต่อไปนี้

๑. เราจะทราบการเป็นไปของการอุดมศึกษาที่มีอยู่เดี๋ยวนี้

๒. เราจะทราบความต้องการของชนิดของอุดมศึกษาของชาติ

๓. เราจะได้ทราบว่าการศึกษาจะเป็นราคาเท่าใด จึงจะสมกับตำแหน่งเศรษฐกิจของประเทศ

๔. เราจะได้ผู้เชี่ยวชาญมาวางระเบียบ

๕. ถึงแม้เมื่อพิจารณารายงานนี้แล้ว เห็นว่าเราไม่ควรมีการอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย เราจะได้รู้ว่าเหตุใดจึงไม่ควรมี

๖. ถึงแม้เราจะไม่สามารถทำตามคำแนะนำของสำรวจอันนี้ ความรู้ว่าเมื่อใดที่ได้ทำการสำรวจให้มีการอุดมศึกษาอย่างไรบ้าง จะเป็นประโยชน์สำหรับเมื่ออีกสิบปีข้างหน้าเราจะทำสำรวจอีกทีหนึ่งก็จะแสดงให้เห็นได้ว่าสิ่งใดจำเป็นขึ้น สิ่งใดซุกโครมลง

รวบรวมใจความว่า ถ้าแม้การสำรวจจะทำให้เราตอบปัญหาได้ว่าเหตุใดจึงควรมีหรือไม่ควรมีมหาวิทยาลัยแล้ว และถ้าเรามาถึงความเห็นว่าเป็นกิจของชาติไม่ใช่กิจของกระทรวงใด กระทรวงหนึ่งโดยเฉพาะ ก็นับว่าได้ผลพอที่จะเสียเงินเสียเวลาให้ เพราะการที่จะลงมือทำการใหญ่โตซึ่งจะต้องเสียเงินมาก ถ้าทำด้วยรู้เหตุผลดีกว่าทำเป็นการทดลองโน้มน้าวใหญ่โต เป็นอุบายปกครองที่หนักแน่น แม้รัฐบาลไม่เห็นด้วยกับรายงานนี้จะไม่รับทำตามทั้งหมดหรือแต่บางส่วน รายงานนี้ก็จะเป็นประโยชน์ในฐานะเป็นพยานว่าเหตุใดรัฐบาลจึงไม่ทำตาม

รายงานความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย

ผู้รายงานเห็นความหวังว่า รัฐบาลคงจะพิจารณาและรับคำริ
การทำสำรวจ ตามรายงานการสำรวจซึ่งได้เสนอขึ้นไปแล้ว ก่อนที่จะ
ตัดสินว่า ประเทศสยามควรมีมหาวิทยาลัย

แต่ถ้ารัฐบาลจะถือว่า "มหาวิทยาลัย" นั้นมีอยู่แล้วเป็น "fait
accompli" เสียแล้ว จะเลิกก็จะเสียรัสมิ ในที่นี้จึงขอเสนอความเห็น
ว่าจะจัดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรได้บ้าง เพื่อให้ "มหาวิทยาลัย" นั้นเป็น
มหาวิทยาลัยจริง ๆ และให้มีกิจการกว้างขวางออกไปอีก

ในรายงานการสำรวจได้มีปรารพถึง

๑. กิจการศึกษาทั่วไป
๒. กิจการอุดมศึกษา
๓. หน้าที่มหาวิทยาลัย

ในที่นี้จึงขอปรารพต่อไปว่า

๑. มหาวิทยาลัยควรเป็นคณะอธิการชนแก่พระองค์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง หรือชนแก่คณะอภิรัฐมนตรี เช่น
เดียวกับมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดและเคมบริดจ์ ก็ชนกับเฮาส์ออฟ
ลอร์ดสมิได้ชนกับบอร์ดออฟเอคเคชัน

๒. เพื่อที่มหาวิทยาลัยจะประพฤติน้ำที่ที่เข้าใจกัน
ว่าเป็นกิจของมหาวิทยาลัย รัฐบาลจะต้องให้กรรมสิทธิพิเศษแก่มหา
วิทยาลัย

ก. ทำการค้นคว้าหาความจริงในทางธรรมและในทางวิทยาศาสตร์ได้ โดยสะดวกด้วยความปกป้องรักษาของรัฐบาล

ข. นำความรู้และความคิดที่สอคล้องมาได้นี้มาแพร่หลายสอนกุลบุตร ด้วยความมุ่งหมายให้แผ่ประโยชน์แก่บ้านเมืองและแก่โลก

ค. ทำการสอบไล่และประสาธปริญญากแก่ผู้สอบไล่ได้

ปริญญานี้ผลิตกัษยหรือบรรดาศักดิ์ในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงความรู้ความสามารถ มิใช่แสดงตำแหน่งราชการหรือพระราชนิยม

ในประเทศสยามเราเข้าใจกันว่าสิทธิที่จะตั้งใครเป็นอะไรนั้นอยู่ในพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว ซึ่งเป็นความจริง

ยศ บรรดาศักดิ์ อาจเรียกร้องความยกย่องจากพลเมืองสยามทุกคน ผู้ที่ยกย่องรัฐบาลและจากต่างประเทศที่มีสัญญาที่ด้อยที่ด้อยยกย่องซึ่งกันแลกัน แม้รัฐบาลหรือบุคคลใดไม่ยกย่องยศบรรดาศักดิ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามพระราชทานแล้ว ก็เท่ากับไม่ยกย่องรัฐบาลของพระองค์

ฝ่ายปริญญานั้นมีถือหลักวิชาเป็นเกณฑ์ และคณะวิชาต่างๆ มักได้รับการมสิทธิตั้งตัวเป็นอิสระในปัญหาความคิด ฉะนั้นถ้าแม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานปริญญาแล้ว เมื่อภราครนักปราชญ์ของคณะใดจะไม่ยกย่องด้วยอ้างว่าบกพร่องในทางวิชา ก็จะเป็นที่เสียพระเกียรติยศ จึงควรมอบความรับผิดชอบพระราชทานแก่

ขณะที่พร้อมด้วยคุณวุฒิที่ภราครนักปราชญ์ได้ยกย่องแล้ว กล่าวคือ
 คณะผู้ที่ได้รับปริญญาจากผู้ทรงอำนาจเต็มในกิจนี้ และถ้าพิจารณาไป
 แล้ว ก็เท่ากับรัฐบาลได้ให้ปริญญาเพราะรัฐบาลเป็นผู้ให้สิทธิ แก่คณะ
 มหาวิทยาลัยให้ปริญญาจึงเป็นการให้ให้ทางอ้อม โดยที่ไม่เป็นผู้รับผิดชอบ
 ในเรื่องวิชา

ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้แล้ว จึงขอวางโครงการลงไปว่า รัฐบาล
 จะโปรดให้กรรมสิทธิพิเศษแก่สภากรรมการมหาวิทยาลัย ให้เป็นองค์
 คณะมีสิทธิประกอบกิจการค้นคว้าการสอน การให้ปริญญา การถือเอา
 หรือจำหน่ายหรือเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นโจทย์จำเลยในศาลต่าง ๆ ได้
 เหมือนบุคคล

สภากรรมการจะตั้งขึ้นด้วยพระบรมราชโองการ มีสมาชิก
 ตามหน้าที่และสมาชิกผู้ที่จะทรงโปรดตั้งขึ้น มีสถานายกเป็นประธาน

สถานมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการดำเนิน การมหาวิทยาลัยแก่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรืออภิรัฐมนตรี และมีสิทธิที่นายกของ
 สภาจะทำการติดต่อกับกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ

สถานจะมีอุปนายกเป็นผู้ดำเนินการประจำตำแหน่ง รับผิดชอบ
 ชอบต่อสภาปกครองมหาวิทยาลัยทั้งหมด

การปกครองมหาวิทยาลัยจะแบ่งเป็นสามแผนก

๑. คณะวิชา อุปนายกเองเป็นวิชาธิการ

๒. คณะสภาเสเนต มีประธานของเสเนตเป็นประธาน มีหน้าที่ช่วยอุปนายกจัดการปกครองภายใน
๓. คณะผลประโยชน์ มีเหรียญฉีกของมหาวิทยาลัยเป็นหัวหน้า

คณะวิชาแบ่งเป็นคณะวิชาต่าง ๆ เช่น แพทย์ อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น มีคณะบดีเป็นประธาน มีศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์เป็นแม่กอง ศาสตราจารย์นั้นสภากรรณการเป็นผู้ตั้ง ด้วยความรับรองแนะนำของคณะบดีและอุปนายก

เสเนต เป็นคณะที่เลือกขึ้น มีผู้แทนจากคณะอาจารย์คณะทรัพย์สินสมบัติ คณะนักเรียน ล้วนเป็นผู้ที่ได้ถูกเลือกมาทั้งสิ้น

มีหน้าที่เสนอความเห็นแก่สภา และมีสิทธิที่จะทำกฎข้อบังคับปกครองภายในเกี่ยวกับเลือกนักเรียนเข้า การปกครองการอยู่กินของนักเรียน การไล่นักเรียนออก การร่างกฎปริญญา กฎข้อบังคับที่เสเนตทำขึ้นนี้ต้องได้รับอนุมัติจากอุปนายกจึงจะเป็นกำลัง

คณะผลประโยชน์เป็นคณะที่สภาจะได้ตั้งขึ้นสำหรับปกครองผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย คัดการจ่ายเงินผลประโยชน์ การก่อสร้างรักษาทรัพย์สินสมบัติและติดต่อกับกระทรวงธรรมการในเรื่องเงินทุนที่ได้ไปรูดอกหนนจากรัฐบาล

เรื่องการเงิน

มหาวิทยาลัยมีสิทธิที่จะมีทุนเป็นเงินหรือทรัพย์สินสมบัติที่ดิน
มีรายได้สี่ประการ

๑. รายได้จากกองผลประโยชน์
๒. รายได้จากนักเรียน
๓. รายได้จากเรียไรหรือเงินอุทิศ
๔. รายได้เป็นทุนที่ได้ไปรคอุทหนุนจากรัฐบาล

รายได้ที่ ๑ กับ ๒ นั้น สภาจะใช้ได้โดยไม่มีจำกัดความมุ่งหมาย

รายได้ที่ ๓ นั้นสุดแล้วแต่ความจำกัดของผู้อุทิศ

รายได้ที่ ๔ มีจำกัดตามกฎข้อไขที่จะเป็นหน้าที่ของกระทรวง

ธรรมการ ผู้รับเงินนี้มาจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะวางลงให้
สถาปปฏิบัติ

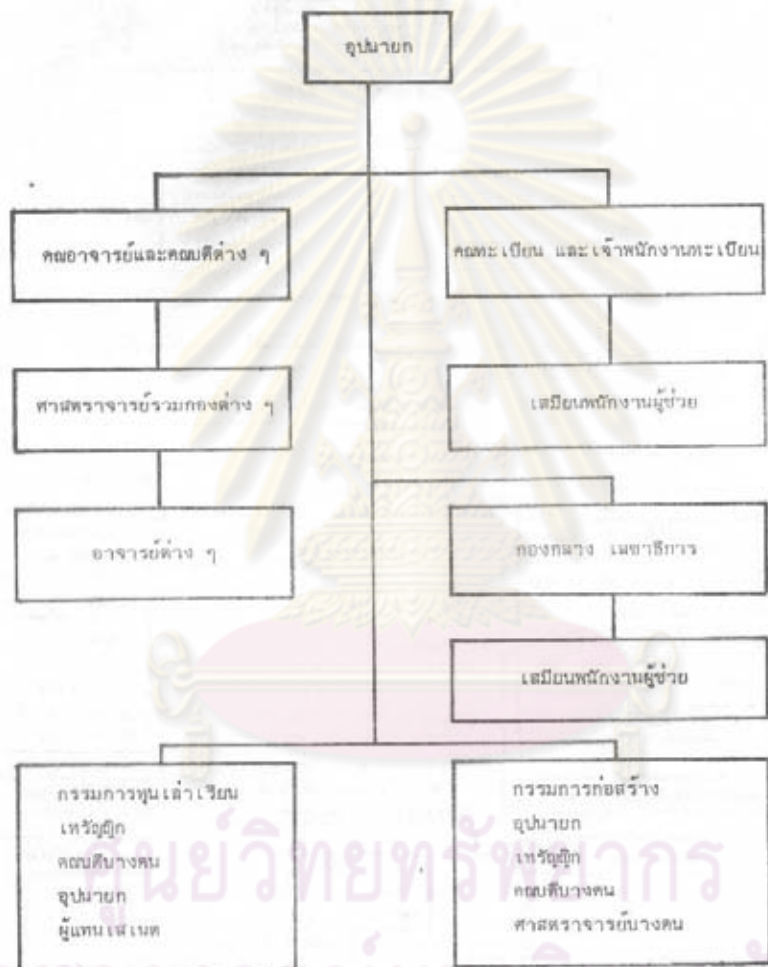
ทุนที่ได้ไปรคอุทหนุนนี้จะแบ่งออกได้เป็นสองชนิด

ทุนชั่วคราวคราวเป็นก้อนสำหรับก่อสร้างหรือขยายกิจการ

ทุนประจำปีสำหรับเงินเดือนเจ้าหน้าที่หรืองบประมาณใช้

จ่ายในกองต่าง ๆ

กระทรวงพระคลัง ฯ มีสิทธิที่จะเข้าไปตรวจการจำหน่าย
ทุนที่ได้ไปรคอุทหนุนทุกเวลา และสภาจะต้องเชิญเจ้าพนักงานให้ตรวจ
รายได้รายจ่ายทุนชนิดอื่นเป็นครั้งเป็นคราวเพื่อเพิ่มความไว้วางใจ

หนังสือและเอกสารทางวิชาการ ในโครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา

1. สมเด็จพระบรมราชชนกกับการอุดมศึกษาของชาติ
โดย นงเยาว์ กาญจนจรัส
2. ความมุ่งหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไป
โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)
3. อาจารย์มหาวิทยาลัยกับผลงานวิชาการ
โดย ไพฑูริย์ อินทจักรนิ

ติดต่อรายละเอียดได้ที่

โครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา

ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สามย่าน กรุงเทพฯ 10330

โทร. 2153565